

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rõgo, M. Täevere, O. Tief.

Sisu:

Professor dr. jur. Wilhelm Seeler — J. Uluots. — Mälestused Tõnis Waresest. — J. Trusman. — Miks on abort karistatav? — P. Poom. — Neljas Õigusteadlaste päev. — Riigivõimu kõrgemate teostajate vastutusele võtmine — J. Uluots. — Riigikohtu tegelus. — Riigikohtu otsused lhk. 129—136 ja 1925. a. 1—8.

Professor dr. jur. Wilhelm Seeler.

Prof. dr. jur. Wilhelm Seeler on sündinud 6. märtsil (v. k. jär.) 1861. a. Riias arsti pojana. Lõpetas Riia kubermangu-gümnaasiumi 1881. a. ja õppis Tartu ülikoolis õigusteadust 1882.—1886. a. Oli korporatsioon „Fr. Rigensis'e“ liige. Üliõpilasena kirjutas auhinna-töö: „Die Lehre von der Urkundenfälschung“, mis kuldaurahaga hinnati. Lõpetas ülikooli kandidaadikraadiga. Ülikooli lõpetamise järel teotses lühemat aega kohtuameti kandidaadina Riia linna magistratuuri juures. 1887. a. komandeeriti teadusliku täiendamise otstarbel kaheks aastaks välismaale. Lõpetanud Berliini ülikooli juures oleva Rooma õiguse instituudi, komandeeriti Peterburi ülikooli juurde 1891. a. teise pooleni. Juba sama 1891. a. esimesel poolel tegi vastavad eksamid Tartu ülikoolis, kaitsis samas ülikoolis väitekirja: „Zur Lehre von der Conventionalstrafe nach römischem Recht“ ning omandas magistriastme. Oli Harkovi ülikoolis Rooma õiguse dotsendiks 1891.—1895. a. ja erakorraliseks professoriks 1895.—1896. a. Kaitsis 1896. a. Kiievi

ülikoolis väitekirja: „Учение о правѣ общей собственности по римскому праву“ ja tunnistati Rooma õiguse doktoriks. Oli Kiievi ülikoolis Rooma õiguse professoriks, erakorralisena 1896.—1897. a., korralisena 1897.—1901. a., Berliini ülikoolis professoriks 1901.—1912. a., Tartu ülikoolis Balti tsiviilõiguse korraliseks professoriks 1912.—1913. a. ja Peterburi ülikoolis Rooma õiguse professoriks 1913.—1917. a. Oli Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas au-rahukohtunikuks 1913.—1917. a. Riigipöörete rasketel aegadel 1917.—1920. elas Peterburis. 1920. a. sügisel kutsuti Tartu ülikooli Rooma õiguse korraliseks professoriks, missuguses ametis oli tegelikult 1921. a. kevadest kuni surmani. Suri 27. ja maeti 29. oktoobril 1925. a. Tartus. Oli abielus Upsala ülikooli professori Richerti tütrega, kes ammu varemini surnud.

* * *

Viljast tuntakse puud ja teost — inimest.

Pärast esialgset õpetust Tartu tolleaegsete paremate õppejõudude poolt juhtis saatus kadunu antiikilma suurima vaimu-

sünnituse, Rooma õiguse juurde. Kõige väljapaistvamad toleaeagsed romanistid — Eck ja Dernburg — olid temale selle ala uurimisel teenäitajaiks. Ja see ei jäänud mõjuta. Nii magistri- kui doktori-väitekirja ained valis kadunu Rooma õiguse alalt. Aastate jooksul kestva õpetamise kõrval kulges uurimine samal alal edasi. Ainult möödunud talvel kujunes lõplikult trükivalmiks kadunu elutöö: „System des römischen Privatrechts“. Surm katkestas läbirääkimised töö trükkimise asjus. Kuid tõsiselt on soovida, et töö saaks ilmuda. Trükkis ilmunud „System des römischen Privatrechts, Grundriss zu Vorlesungen. Dorpat. 1924“ on ainult lühike kokkuvõtte eeltähendatud suurest teosest. Siiski näitab see kokkuvõtte, kui meisterlikult hästi on autor ainet vullanud.

Rooma õigus ei piirdunud aga antiikilmaga. Võimsad on olnud tema lained järelilmas, kestes praegusajani. Kes Rooma õigust uurib, viiakse sagedasti loodusjõuliselt nende järellainete jälgimisele ja uurimisele. Ka kadunu ei pääsnud sellest mööda.

Ajalooliselt vahest esimeseks ja tähtsamaks Rooma riigi ja õiguse mõtte edasiandjaks Lääne-Euroopas on olnud katoliku kirik ja tema rüpes kasvav õigus. Elavat huvi tundis kadunu kirikuõiguse vastu. Eriti katoliku kirikuõiguse uuem ja suurim teos ning üldse uuema aja mitmes suhtes tähelepandavam töö — 1919. a. ilmunud Codex iuris canonici — oli temale viimastel aastatel rahuldustandvamaks uurimiseaineks. Teostamata jäi tema kavatsus Tartu ülikoolis kirikuõiguse kursust lugeda. Teatavasti on hilisemal ajal veel suuremaks kujunenud Rooma õiguse mõju uue aja rahvaste era-õigusesse. Meelitatav on jälgida, kuivõrt suurel määral uuem eraõiguslik seadusandlus roomaõiguslikest normidest laenab või kõrvale kaldub. Ja kadunu tegi seda hoolega. Helveetsia uus tsiviilseadustik, Saksa riigi tsiviilseadustik ja vene keisririigi-aegne tsiviilsea-

dustiku eelnõu moodustasid tema eri-uurimisalad. Kaks esimest olid loengute aineiks omal ajal Berliinis, viimase kohta kirjutas ta pikema töö: „Der Entwurf des Russischen Zivilgesetzbuches. Berlin. 1911.“ Samas suunas äratas kadunus elavat huvi Eesti Vabariigi tsiviilseadusandlus. Uue pärandusõiguse eelnõu kohta kogus ta rikkalikud andmed, sellekohase pikema töö sissejuhatus kirjutas juba valmis — siis tuli saatuslik takistus, surm. Balti Eraõigus on olulistes osades roomaõiguslik laen. Loomulikult tundis kadunu Balti eraõigust hästi ja täpsalt. Ei eksi vististi, kui avaldada arvamist, et temaga kõige parem praegusaja Balti Eraõiguse tundja selle õiguse ajaloolise käsitlemise vaatepunktilt, on kadunud. Kuid kogu Läänemeremaade, iseäranis Eesti, õigusajalooline kujunemine on nähtus, mille sarnast vaevalt leida. Kõige mitmekesisemad kaugemad ja lähemad õigused on siin aset leidnud ning oma jäljed ajaloolisse arengusse jätnud. Eriti ka Roomaja kirikuõigus on selles kujunemisprotsessis mõnes suhtes otsustavat osa etendanud. Arusaadav, et seesugune ajalooline nähtus kadunut pidi kütkestavalt kaasakiskuma. Ja see kaasatõmbamine on avaldunud. Väike on välimuse poolest kadunu litografeeritud töö: „Estländische Rechtsgeschichte. Grundriss nach den Vorlesungen von Prof. W. Seeler. 1923.“ Ometi sisaldab töö lähtekohti ja vaateid, mida asjata otsid eelnenud asjaomasest kirjanduses.

Ei või vahest öelda, et teotsemine teatavatel aladel isiku iseloomu määrab. Ometi on vist võimata salata, et teotsemine iseloomusse vastavaid jooni jätab. Kadunu iseloom seisis vähemalt haruldases kooskõlas tema tegevus- ja uurimisaladega. Rahvaste ja riikide saatust nende tõusus ja languses, õnnes ja õnnetuses ajalooliselt jälginud, hindas ta kaasaegseid nähtusi ajaloolises perspektiivis ning äärmise objektiivsusega. Rahvaste ja riikide ühiskondlik saatust avaldub nende õigus-

likus korras. Kuid viimane rajaneb oma sügavamate juurte näol rahvaste kõlblistes alustes. Haruldasel harmooniliselt ja võimaliku täiuseni oli kadunud arenenud tema kõlbline isik. Isiklike ja ühiskondlike kannatusi, ka väga tõsiseid, mõistis ta üle elada rahuga ja teadlikkusega. Soovijad leidsid temas vastutulijat selles, milles aidata võis. Pannud tähele rahvaste iseloomu teoreetiliselt ja praktiliselt, oli kadunu oma iseloom kujunenud selgeks ja kindlakujuliseks. Iga joon oli karakteristlikum kui andekama maalija kunstiteoses. Mitmel alal uurimine ja töötamine oli toonud kaasa laialdased teadmised. Kellel loogika nõrk, sellel võtab säärasel korral sagedasti mälu vastu oma piltlike ja sidumata muljete hulgaga. Kuid kadunud polnud seda hädaohtu. Rooma õigus oma klassilise juriidilise loogikaga oli temale haruldase kooli annud. Äärmine selgus mõtetes ja meeldiv lihtsus nende väljenduses, rikkalikkude teadmiste korraldamine süsteemilises ning loogilises järjekorras — see oli see, mis teda iseloomustas. Ta oli mitte ainult Rooma klassilisi juriste uurinud, ta oli ise saanud klassiliseks juristiksi, sõna paremas ja ülimes mõttes.

Teaduslikult ja kõlbliselt kõrgesti arenenud ilmavaatega, kindlakujulise iseloomuga, laialdaste teadmistega ja sügavasti

haritud ning haruldaselt selge juriidilise mõtteviisiga — nii seisis kadunu tõsisel lugupidamises kaasõppejõudude ja õpilaste seas. Ning neid oli palju, iseäranis viimaseid. Lugematus arvus teotsevad need õpilased küll Venemaal tema laialistes piirides, küll Saksamaal ja kogu Kesk-Euroopas, küll rajariikides, küll siinsamas Eestis. Sügavas ja tõsisel leinas paljastavad nad oma pea unustamata õpetaja monumentaalse vaimukuju ees.

Olles küll mitmes kohas elanud ja õpetanud, tundis kadunu erilist ning sügavat armastust Tartu linna ja tema alma mater'i vastu. Üliõpilasaege elu ja Tartu kui iseloomuliku ülikoolilinna ilme olid selleks liiga sügavad jäljed jätnud. Et selles armastatud kohas töötada, jättis ta paremad tingimused ning suuremad väljavaated Saksa pealinnas ning võttis vastu 1912. a. kutse Tartusse professoriks tulla. Vastu tahtmist ja just nagu halva eelaimdusega lahkus ta Tartust 1913. a., et Vene pealinna minna. Esimesel võimalusel lahkus ta ka sealt, et jälle Tartu tagasi tulla. Siin, omas armsas linnas ja kallilt armastatud alma mater'i liikmena, leidis teda surm. Leinas oli loodus ise oktoobri lõpupäevil. Leinavalt kõlasid kolleegide, sõprade ja õpilaste järelehüüded sellele, kes oli varisenud hauda. Olgu maamuld kerge tema põrmule!

J. Uluots.

Mälestused Tõnis Waresest.

See ajajärk, mil Tõnis Wares Baltimaal tegev oli, on ülitähtis eesti rahvale. See oli nõndanimetatud venestamisaeg ja ühtlasi rahvusliku iseteadvuse ärkamise aeg. Tõnis Wares astus tegelasena välja koolipingil Riia vaimulikus seminaris olles; nimelt oli ta „Рижскій Вѣстникъ"u" kaastööline. Tema artiklid kandsid isamaalist

loomu. Ta selgitas talupoegade ja mõisnikkude vahekorda eesti rahva huvide seisukohalt. Pärast seminari lõpetamist nimetati ta tõlgiks senaator Manasseini juurde, kellele Aleksander III poolt oli ülesandeks tehtud Liivi kubermangu revideerida. Oma korrektse ülespidamise ja osava kohustetäitmise läbi sai T. Wares

oma kõrge ülema usalduse ja lugupidamise osaliseks, kuna teine, üks Peterburi gümnaasiumi direktor, eestlane, kelle nime ma olen ära unustanud, oma nurjatu ülespidamisega ennast nii blameeris, et ametist vabastati.

Tööd oli Waresel siin väga palju. Nagu ta pärast mulle rääkis, viidi üksi palvekirju, mis senaator Manasseinile antud, terve vagunitäis Peterburisse. Rahvas oli ärevil. Igaüks tõttas oma häda keisri saadikule kurtma, sest Baltimaa härrad, kelle käes oli kõik võim ja eesõigused, kasutasid neid rahva vastu halastamata kombel.

Arusaadav, et sel ajal tärkas Eesti rahvuslik iseteadvus. Ta ei pruukinud enam enesele õigust otsima minna vargsi üle Peipsi, nagu enne, kuna maismaa piirid olid tema ees kinni. Rahvas oli kindlas usus, et keisri saadik on temale heatahtlik, kuulab hea meelega kõik tema kaebused üle ja teeb tema heaks kõik, mis seadus lubab.

Revisjoni tagajärg ei olnud nii suur, kui Manassein tahtis. Otsustati mõisnikkude käest üksnes politsei, koolid ja lohutupidamine ära võtta, aga maad jäeti endist viisi mõisnikkude kätte. Nagu Wares mulle rääkis, püüdis Manassein oma aruandes keisrile näidata, toetudes Rootsi valitsuse reduktsiooni peale 17. aastasajal, kui hädatarvilik oleks mõisnikkude käest maade võõrandamine sundusliku äramüümise teel, aga tollaegne siseminister krahv Tolstoi ajas selle ettepaneku nurja. Niisamuti pooldas pärastpoole kuberner vürst S. W. Schahowskoi seda mõtet, kuid Peterburi kõrgemais ringkondades oldi selle vastu. Maaküsimus jäi lahtiseks, kuni viimaks maade võõrandamine sündis revolutsiooni teel.

Et uuendused Baltimaal hädatarvilikud olid ja et venelased lootsid nende kaudu eestlasi ja lätlasi ümber rahvustada, sellest võin mina, kes ma 1884.—1885. a. Peterburis elasin, mõndagi jutustada. Sel ajal

töötas Peterburis advokaat Ermas, kes mulle kaebas, et Senati Balti asjade jaoskonnas istuvat suuremail kohtadel Baltimaa sakslased ja et sellepärast seal kuidagi viisi ei taha õigust kätte saada. Ta palus mind sellest asjaolust kõrgemas kohas teatada. Mulle oli seekord tuttav Sinodi ülemprokuröri Pobedonostsevi abiline W. K. Sabler. Ma rääkisin sellest temale. Tema omalt poolt teatas Ermase kurtmisest Pobedonostseville, kes läks kohtuministri (vist?) Nabokovi juurde asjalugu arutama. Nabokov nõudis Senati Balti jaoskonna ametnikkude nimekirja. Nimekirja aga olid kõrgemate ametnikkudena venelased üles tähendatud. Nabokov ei uskunud ja võttis uurimise ette, mis aga tõendas Ermase andmeid. „Niisugused anaafemad! isegi kohtuminitrit petavad!“ ütles mulle Sabler, sellest loost jutustades. Pärast seda jaotati kõik kõrgemad saksa soost ametnikud teistesse departemangudesse ja nende asemele nimetati venelased. Pärast seda ütles mulle Ermas rahuldustundega: „Nüüd võib juba õigust kätte saada.“

Teine juhtumus oli järgmine. Kord küsis W. K. Sabler minu arvamist Eestimaaal gooti tähestiku asemele vene tähestiku sisseseadmise kohta. Mina vastasin selle peale, et seda on võimata teostada, sest eestlastel on juba terve kirjandus, teiseks, selle läbi raskenduks koolide uuendus, kolmandaks, raamatuid gooti tähestikuga trükitaks Soomemaal ometigi ja veetaks salakaubana Eestimaale sisse. Nagu oleks tähtedel ning sõnadel võim rahva iseloomu kohta! Nähtavasti kavatsesid venelased meid leedulastega ühele pinnale seada. Oleks see kavatus täide läinud, siis oleks ta meie haridusele pea-aegu katastroofiliseks saanud...

Pärast T. Warese astumist Peterburi ülikooli oli tal sõbralik läbikäimine prof. J. Köhleriga, keda loeti vene orientatsiooni kuuluvat ühes C. R. Jakobsoniga ja dr. M. Weskega. Sel ajal oli Eesti tegelaste

hulgas kaks poliitilist parteid: vene ja saksa orientatsiooniga. Viimaste peameheks loeti õpetaja J. Hurti. Nooreestlased ilmusid hiljemini, pärast seda, kui Baltimaal uuendused läbi viidi. Vanake prof. Köhler oli keskkohaks, kus keskendusid kõik lootused Balti mõisnikkude ikke alt lahti pääseda. Tema oli eesti rahva esindajate eesotsas, keda Aleksander III vastu võttis. Selle kohta räägiti ühest vahejuhtumusest keisri juures. Oli otsuseks tehtud, et keegi ei tohi ilma keisri küsimata rääkida. Keiser läks juba ühest saadikust, nimega Kuusmann, taluomanik Lagedilt, mööda, kui see ütles: „Majesteet! Meie palume vene kohtuid.“ Keiser pöördus ümber, ja kui prof. Köhler talumehe sõnad oli ümber pannud, naeratas ta ja lubas soovi täita. Raske on otsustada, kuivõrt suur oli prof. Köhleri mõju Peterburi kõrgemais ringkondades. Ta oli läbi ja läbi eesti rahva sõber ja püüdis tema eest välja astuda, kus vähegi võimalik. Ka tema südant koormas maaküsimus Baltimaal. Ka tema ihkamine oli, et rahvas mõisnikkude käest maad omaks saaks ja nende ikke alt vabaneks. Selle otstarbega töötas ta aastate viisi kirjatüki kallal, milles püüdis tõendada, et kõik maa on õiguse poolest rahva oma ja ta tuleks mõisnikkude käest, kui röövitud varandus, lihtsalt ära võtta. Selle kirjatöö viimane läbivaatamine sündis 1889. a., kui Wares juba Tallinnas oli. Ka mina võtsin sellest osa. Meie kartsime oma eitavat otsust selle kirjatöö kohta vanakesele avaldada. Siiski läks T. Waresel korda temale selgeks teha, et töö on teaduslikult nii nõrk, et tal küll mingisugust mõju ei oleks sise-ministri käes, kelle jaoks ta oli määratud. Meie otsus mõjus nii rusuvalt vanakesesse, et võis karta hädaohtu tema tervisele.

Nähtavasti oli 1885. aastal Kohtuministeriumis umbusaldus tekkinud õpetaja dr. Hurti Aleksander II kohtuseaduste tõlke kohta. See anti läbi vaadata Tõnis Waresele. Wares vaatas temast mõned

peatükid põhjalikult läbi ja leidis dr. Hurti tõlkes õigusteaduse oskussõnade puudulikust ning järjekindlusetust, tõlkes mitetäpsusi ja isegi sihilikkust, näiteks oli vene kiriku ülem vaimulik tõlgitud sõnaga „arkerei“, aga luteri kiriku ülem võimukandja „piiskopp“, kuna rahvas sõna „arkerei“ ei tunne, vaid tarvitab alati sõna „piiskopp“. Puudused olid tingitud enamasti sellest, et Hurt tegi tõlke saksa keelest, aga mitte vene algkirjast. Warese arvustuse põhjal heideti Hurti tõlge kõrvale ja otsustati uus tõlge ette võtta. See sündis alles 1888. a., kui Wares teenis Tallinnas ringkonnakohtu juures kohtuametikandidaadina. — Niisamasugune saatus tabas ka läti keelset kohtuseaduste tõlget, mis oli dr. Bielensteini tehtud.

Niiviisi langes Peterburis baltlaste saksavaimuline orientatsioon.

1888. aastal asusime meie kolmekesi, Wares, preester Tiisik ja mina, Aleksandri II kohtuseaduste tõlkimisele või õigeministri parandamisele. Pean ütleva, et meie töö tuli kroonul palju odavam maksma kui lätlaste oma, kes meist selles asjas palju praktilisemad olid. Peamurdmist valmistas meile õigusteaduse oskussõnade puudus eesti keeles. Tuli neid omast peast väljamõtelda. Mitmed neist jäid seni ajani püsima. Muu seas võttis Wares enda peale Baltimaa Vallakohtu-seaduse tõlkimise eesti keelde, mis ka tema nime kannab, ehk ta küll niisamuti käis ühise läbivaatamise alla. Tööd tehti nii, et igaüks meist võttis enese peale tõlkida (parandada) ühe osa seadusest, mis pärast ühise kontrolli alt läbi käis. Otsustada meie töö väärtuse üle võib üksnes võrreldes teda dr. Hurti tõlkega. Pean aga otsekohe tunnistama, et vaevalt oleks meie tõlge nii puhtas eesti keeles ilmuda võinud, kui meil mitte ees ei oleks olnud dr. Hurti tõlget, sest meie kolmekesi saime oma hariduse algusest lõpuni mitte emakeeles.

1889. aastal pani Wares oma ameti ringkonnakohtu juures maha ja läks Haap-

sälu maakonda talurahva-asjade komissari kohale. Siin tuli tal võitlusse astuda talurahva maade eest, mis mõisnikud omavoliliselt kuuendikumaana mõisamaade külge olid liitnud. Mis ta sellel alal suutis ära teha, seda muidugi võivad üksi arhiivide dokumendid tõendada. Et tema teened sellel alal mitte väikesed ei olnud, tõendab tema mõtteselgus ja mõisnikkude vihavaen tema vastu.

Komissariametis teenis Wares ligi kümme aastat (kui ma ei eksi) ja läks siis Eestist vabatahtlikult Wilnasse kindralkuberner Swätopolk-Mirski juurde teenima, sealt hiljemini Peterburisse Rahaministee-riumi kõrgele kohale.

Oma iseloomu poolest oli Tõnis Wares tagasihoidlik. Ta ei armastanud etteotsa tungida, vaid töötas vagusalt oma kabinetis. Ja peab tunnistama, et töövõime oli tal suurepärane. Seltsidest ta kuski osa ei võtnud ega rahvale meeldimist taga ei ajanud. Lahke ning tasase ümberkäimisega võitis ta enesele aga oma jaoskonna rahva armastuse ja lugupidamise. Üldse võib öelda, et Wares ja teised eesti soost ametnikud ei seganud end kohalikku politikasse ega võinudki seda teha. Oli ju kõik administratiivne ja kohtuvõim vene ametnikkude käes, kuberner vürst Schahowskoiga eesotsas. Muidugi teada, et rahvas tundis ennast vaba olevat. Saksa mõisnikke ja haakrehti enam ei kardetud. Mõisast läbi minnes või mõisnikule vastu juhtudes ei võtnud talupoeg enam mütsi maha ega ajanud, nähes haakrehti vastu sõitvat, enam hobusega kraavi. Schahow-

skoi, kes rahvale tahtis näidata, et ta sakstega ei sõbrustanud, ei jäänud revisjonide ajal mõisniku juurde õomajale. Politseis küll olid ametis mõningad mõisnikud, aga endist omavoli ja ülekohut ei võinud nad enestele lubada.

Hakkasid ilmuma mitmed uued ajalehed: „Wirulane“, „Wirmalised“, „Teataja“, „Uudised“ j. m. Asutati põllumeeste- ja karskuseseltse. Eesti Kirjameeste Seltsi asemele, mis loova töö asemel muutus parteiliste vaidluste tallermaaks ja mis sellepärast valitsuse poolt suleti, said eestlased laiemal põhikirjaga Eesti Kirjanduse Seltsi. Üldse peab ütleva, et rahvale heatahtlik kuberner ei teinud vähemaidki takistusi ühinemiseks seltsides ja ettevõtetes.

Üksnes kooli asjus ei mõistnud vene valitsus rahvale meele järele olla: hakati lastele õpetust vene keeli andma juba siis, kui lapsed vene keelest veel koguni aru ei saanud. Selle otsekohene tagajärg oli hariduse seisak rahvakoolides ja vihavaen vene keele vastu. Kaudselt mõjus see aga vastupidi: hakati oma emakeelest rohkem lugu pidama. Nähes ümberrahvastamis-püüdeid hakkas rahvas instinktiivselt oma iseloomu visamalt kinni pidama. Minu arust just n. n. venestamispoliitika tagajärg oli eesti rahvusliku vaimu, iseteadvuse kasvamine, mille vilja meie, vanem põlv, tänapäev maitseme.

Jüri Trusman.

Petseri kloostriis,
novembril 1925. a.

Miks on abort karistatav?*)

(Järg).

Kättesaamatul kõrgusel, võrreldes mitte üksi Taani ja Rootsi kriminaalseadustikkudega, vaid ka teiste maksvate seadustikkudega seisab 1902. a. 22. mai „Norra Kuningriigi üldkodanlik kriminaalseadustik“, mille kallal töötasid Getz ning Hagerup ja mis maksuma hakkas 1. jaan. 1905. aastal. Ükski maksvatest kriminaalseadustikkudest pole omaks võtnud nii palju kriminaalõigusliku politika uusi ideid, kui seda leidub Norra seadustikus. Seda kriminaalseadustikku vaadeldes selgub kohe, et ta on kõrvale jätnud ebaselged ja nii palju vaidlusi tekitanud mõisted loote väljaajamisest ja tunneb ainult loote surmamist; edasi, Norra seadustik ei loe loodet sugugi inimeseks, vaid eraldab kindlasti teineteisest loote ja lapse mõisted. Pöördudes Norra krim. seadustiku konkreetsete määruste juurde näeme, et raskejalgset, kes oma loote tappis, karistatakse vangimajja paigutusega võrdlemisi lühikeseks ajaks, kuna kolmandat, temale kaasaaidanud isikut karistatakse vangimajjaga kuni 6 aastani, ja kui kolmas isik on toiminud ilma raskejalgse nõusolekuta, siis on karistuseks mitte vähem kui 2 aastat vangistust ja ema surma juhtumusel on karistuseks kas eluaegne või mitte vähem kui kuue-aastane vangistus. Punase niidina ulatub kõigist kriminaalseadustikkudest läbi ülemääraselt raske karistus abordi eest naisterahvale, kuna mees, kes nii paljudelgi juhtumustel abordi põhjuseks, on soomustatud seaduse eest. Norra koodeksi uued ideed puudutasid ka seda, valusat küsimust, ja tema lahendust ses asjas peab tunnistama õige originaalseks ja jäljendus-vääriliseks. Nimelt karistatakse § 240. põhjal rahatrahviga ehk kuni kaheaastase vangistusega meest, kes kuritahtlikult ära ütleb

abist raskejalgsuse ehk läheneva sünnituse korral naisele, kes temast raskejalgseks jäänud väljaspool abielu, kui see abiandmatus oli põhjuseks, et naine, olles sattunud abitusse ja puudustkannatavasse seisukorda, saadab korda kuriteo, mis sihitud loote või lapse elu vastu või mis on lapsele hädaohtlik. Karistus on karmim — suureneb nimelt kolmeaastase vangistuseni —, kui mees eelkirjeldatud tingimustes teab, et raskejalgne naine katseb nimetatud kuritegu korda saata, kuid ei võta käsile mingisuguseid abinõusid selle kuriteo kordasaatmise vastu; kui selle tagajärjeks oli ka lapse surm, siis võib karistada vangistusega kuni nelja aastani (§ 240 ja 241).

Põhjuste juures, mis tõukavad vallalisi naisterahvaid abordi toimetusele, peatun üksikasjalikumalt alamal; siin väidan aga lihtsalt, et maksva ühiskondlik-majandusliku korra juures peab Norra krim. koodeksi § 240. ja 241. ettenähtud normi tervitama igal juhtumusel.

Täieliku kontrastina Norra krim. seadustikule osutub 1. jaanuarist 1890. a. maksev Itaalia krim. seadustik. Vaatamata selle peale, et ta kuulub aja suhtes kõige uuemate seadustikkude hulka, on ta huvitavaks näiteks, kuivõrt mahajäänud võib olla seadustik arutatava delikti mõiste juriidilise konstruktsiooni suhtes. Loodet peetakse siin igal pool inimesikuga ühevääriliseks, ning abordist kõneldakse siin pealkirja all „Kuritegudest isiku vastu“. Lootel ja inimesel on ühesugune õigus elamiseks ja eo ipso õigus seda elu kaitsta. Viimaste õiguste rikkumine ongi Itaalia koodeksi järele delikti karistatavuse motiiviks.

Ristiusu kiriku mõju leidub mitte üksi Itaalia krim. koodeksis. Iseäranis suuresti

*) Vaata „Õigus“ nr. 6—1925. a.

on ta mõjunud Prantsuse vana seaduseandluse peale, kus abort on kõige hirmsamaks kuriteoks, mis on täiesti ühevääriline inimese tapmisega ja karistatav surmanuhtlusega. Natuke pehmem on karistus Prantsuse 1791. a. kriminaalseadustikus, nimelt 20 aastat de fers (karistust ahelates). Praegu maksev Code Pénale 1810. aastast mahutab aborti ossa „Blesseures et Coups volontaires non qualifiés. Meurtre et autres Crimes et Delits volontaires“. Ametlikkudes motiivides käesoleva paragrahvi kohta on öeldud aga lihtsalt: la nécessité de punir ce crime n'a pas besoin d'être démontrée.“ Esiimesel pilgul paistab, et Code Pénale loeb raskejalgsel kehaliku puutumatusel rikkumiseks teiste kuritegude hulgas ka aborti; see paistab vähemalt selle osa pealkirjast, kuhu on paigutatud aborti karistav § 317. Kuid vaevalt võis seaduseandja seista viimasel vaatepunktil, sest olles järjekindel oleks ta pidanud vabastama karistusest naise, kes ise aborti on toimetanud, sest ei saa ju raskejalgsel ise rikkuda oma kehalikku puutumatus. Tegelikult lausub aga § 317, et karistatakse ka seda raskejalgsel, kes ise omale aborti toimetanud. Toetudes § 317. tekstile ja mõttele võib kaunis kindlasti öelda, et Code Pénale loeb aborti karistatavuse motiiviks ikkagi inimloote iseseisva eluõiguse rikkumist. Raskejalgsel ja kolmandatele isikutele määrab Code Pénale karistuseks réclusion, kuna arstlikku personaali karistatakse tähtajalise sunnitööga.

Prantsuse Code Pénale'iga on lähedalt sugulane Belgia krim. seadustik 1867. aastast, ent mis puutub abordisse, siis erinevad need seadustikud vähemalt väliselt. Belgia krim. seadustik räägib abordist osas, mis kannab pealkirja „Kuriteod ja üleastumised perekondliku korra ja seltskondliku kombuse vastu“. Ei saa tunnistamata jätta ühes Kimmig'iga (O. E. Ringer u. W. Kimmig — Ursprung und Entwicklungsgeschichte der Bestrafung

der Fruchtabtreibung), et Belgia seadustiku motiiv (perekondliku korra ja seltskondliku kombuse rikkumine) kannatab teatava ebatäpsuse all, mis avaldubki seadustiku konkreetsetes määrustes; kas või seal, et seaduseandja, et säilitada järjekindlust, ei teinud märkust selle kohta, et vastutavusest abordi pärast vabanevad väljaspool abielu raskejalgsel jäänud naised. Kui siis seaduseandja tahtis kaitsta seltskondlikku kõlblust, kuidas siis seda mõista? Sest nagu teada, ei jälita väljaspool-abielulist sugulist läbikäimist kuskil, ja muidugi ei mõisteta neid väga hukka ka Belgias, mis kuulub kõige tsiviliseeritumate riikide hulka. Lõpule viidud kuriteo eest karistab Belgia seadustik vangistusega 2—5 aastani.

Code Pénale oli eeskujuks ka Šveitsi prantsuse kantonitele; muu seas avaldus tema mõju Genfi krim. seadustikul. Mis aga puutub üldse Šveitsi seadusandlusele, siis peab ütlema, et tänapäevani pole seal ühist krim. seadustikku, ja igal kantonil on oma koodeks (välja arvatud Uri ja Niederwalden). Nagu öeldud, leidub Code Pénale'i mõju prantsuse kantonites. Saksa kantonid on jälle omaks võtnud Saksa orientatsiooni. Kuid kõik nad tunnistavad loote eluõiguse ja selle õiguse kaitse ühevääriliseks inimese eluõigusega ja selle kaitsega. Tähelepanu äratav mõningas neist koodeksitest karistuse määr. Karistuse kõikumise amplituud nende koodeksite järele on õige suur: nii on enamas jaos seadustikkudes ette nähtud parandusmaja, Obwaldeni kantonis miinimumina aga 2 kuud vangistust. Nii sama tähelepanudav on väga edumeelised Baseli linna ja kantoni Vaud krim. seadustikud. Olgugi, et Code Pénale du canton de Vaud karistab isetoiminud raskejalgsel parandusmajaga 4 kuust kuni 4 aastani, kuid niikui teatab Kimmig, astub kohtulik praksis palju kaugemale ja tunnustab üldise reeglina raskejalgsel süütuks, kuna kaasaaitaja raske karistuse osaliseks

saab. Selles asjaolus leiab Kimmig selge sotsiaalse kalduvuse raskejalgse karistusest vabastamise poole, kuna aborti vaadeldakse kui vaid naisterahva kehalise puutumatusse rikkumist.

Kui kõigis vaadeldud seadustikkudes on aborti karistatavuse motiiv enam või vähem kindlaks määratud, siis ei saa seda öelda Inglise seaduse kohta. Nagu teada, tugineb Inglismaal seaduseandlus ühelt poolt „statute law’le“ ja teiselt poolt — „common law’le,“ ja niisuguseid seadustikke, nagu me oleme harjunud nägema teistes kultuurriikides, Inglismaal ei ole. Niisamuti pole Inglismaal ka kriminaalseadustikku, mille puudumine teeb täiesti võimatuks aborti karistatavuse motiivi kindlaksmääramise Inglismaal. Õige, kui tahame täpsad olla, siis peame ütleva, et aborti Inglise õigus ei tunne, vaid karistatavad on aborti ettevalmistused. Inglise seadus karistab välja saatmisega 15 aastast eluajani igauhte, kes kurja tahtega, loodet välja ajada, annab naisele sisse mürki või mingit teist kahjulikku ainet, või õhutab teda sarnase ainesissevõtmisele, või kasutab samasuguse kuritegelise tahtega mingit riista või muud abinõu. Seejuures loetakse kuritegu lõppenuks, kuigi naine polnud raskejalgne. Niisamuti karistatakse ka ülalnimetatud riistade ning ainete muretsemist, teades, et neid tahetakse ära kasutada abordiks (sunduslikud tööd 3—5 aastani).

Inglise õigusega ühistel alustel asub Põhja-Am. Ühendriikide kriminaalõigus. Tähtsamaks on seal New-Yorgi linna krim. seadustik 1881. aastast. Imelikul kombel kannab see seadustik kanoonilise õiguse pitselit, pidades loote surmamist emahus või tema surmamist väljaajamise teel tapmiseks, kuna loodet ennast peetakse teatavast silmapilgust peale elusaks lapseks, ja seepärast on tal ka tahes või tahtmata õigus elada. Selle õiguse rikkumist peab loomulikult ja loogiliselt pidama tapmiseks ja seadustik arvab loote

surmamist kolmanda isiku läbi tõesti esimese järgu kuriteoks ja karistab teda vangistusega 5—20 aastani; kui aga raskejalgne ise loote surmab, siis loetakse seda teise järgu kuriteoks ja karistatakse vangistusega 1—15 aastani ehk rahatrahviga kuni 1000 dollarit. Võiks arvata, et nende äärmiselt karmide abinõude juured peituvad rahvas eneses on n. ü. seltskondliku vaate peegeldajad aborti suhtes. Ent mitte sugugi! Oli juhus juba kord öelda, et New-Yorgis üksi toimetatakse kuni 80 000 aborti aastas, millest vaevalt üks kümnendik protsenti kohtuliku arutuseni ulatub. See abortide arv on viimaste aastate jooksul kahtlemata suurenenud. Omas — „Zur Geschichte, Verbreitung und Methode der Fruchtabtreibung“ räägib Ploss suurest abortide arvu kasvamisest Põhja-Ameerika Ühendriikide naiskodanikkude keskel; igas suuremas linnas on täitsa avalikud asutused, kus iga soovija naisterahvas võib lasta aborti teha n. ü. abordikunsti kõigi nõuete järele.

Kuriteoks elu vastu peab aborti ka „Русское Уложение о наказаніяхъ“ 1885. aastast, paigutades ta X jagatusse, I peatükki „О смертоубійствѣ“. Oma seletuses § 1461. juurde seletab seadustiku autor muu seas, et loote väljaajamisega katkestatakse inimsoo hulka kuuluva, olgugi alles täitsa väljaarenemata olevuse elu. Seega väljendub siin selgesti aborti karistatavuse motiiv; see on inimesega ühevääriliseks arvatud loote eluõiguse rikkumine. Ka Senat räägib oma seletusis järjekindlalt loote elust¹⁾. § 1461. ja 1462. redaktsioon võib anda põhjust arvamiseks, et seadus karistab juba loote väljaajamist iseenesest, lugeses kuritegu lõppenuks mitte loote surmast, vaid emahust eraldumisest arvates, sest seadus räägib „loote väljaajamisest“. Kuid kindlakskujunenud praksis nõuab igal juhtu-

1) Vaata Tagantsev: „О преступленияхъ противъ жизни“. 1871 г. стр. 260 и 262, ja Nekljudov I.

musel kuriteo koosseisuks loote surma (v. Foinitski „Курсъ уголовн. пр.; 1916. г. стр. 20—21). Karistus on väga raske: 8 aastat sunnitööd, kui abort on sündinud ilma raskejalgse nõusolekuta ja ema surmaga, ja parandusvangistus (исправительныя арестантскія отдѣленія) kuni 6 aastani, kui abort on sündinud naise nõusolekul; raskejalgset ennast karistatakse viimasel juhtumusel 5-aastase vangistusega ühes õiguste äravõtmisega. Karistus suureneb veel astme võrra, kui süüdlaseks oli arstlikku personaali kuuluv isik. — Kuigi uus Уголовное Уложение 1903. aastast paigutab abordi peatükki 22, mis räägib elu võtmisest, ometi puudub tema määrustes võrreldes vana seadustikuga kasuistlikkus, kuna abordi mõiste on täpsalt ära määratud. Kõige pealt tunneb uus krim. seadustik ainult loote surmamist, ent mitte väljaajamist. Et kuritegu võiks lõppenuks lugeda, selleks peab loode surnud olema, kusjuures on täiesti ükskõik, missugusel viisil ja misugusel loote arenemise ajajärgul see on sündinud. Seega on kuriteo objektiks loode, keda peetakse inimesega ühevääriliseks, sest seaduseandja räägib, et „olugi et ihuvili on lähedalt seotud ema organismiga, siiski on temal ka oma iseseisev olemine“. Karistatavuse motiiviks on loote eluõiguse rikkumine.

1903. a. Уголовное Уложение eraldab õieti kaks abordi juhust: 1) kui abordi sünnitas raskejalgne ise ja 2) kui abordi sünnitas kolmas isik raskejalgse nõusolekuta või nõusolekul. Esimesel juhtumusel on karistuseks parandusmaja $1\frac{1}{2}$ —3 aastani, teisel juhtumusel aga sunnitöö kuni 8 aastani, kui loode surmatud ilma nõusolekuta, ja parandusmaja kuni 6 aastani, kui oli olemas raskejalgse nõusolek. Peab toonitama veel seda asjaolu, et esimesel juhtumusel (§465) võib kohus, kui leidub pehmeid asjaolusid, määrata parandusmaja asemele § 53. p. 3. põhjal vangistust 2 nädalast kuni 1 aastani (§ 20).

Pehmendavad asjaolud lubavad ka teisel juhtumusel (§ 466) karistust tunduvalt vähendada.

Vene uue ja vana krim. seadustiku kohta kokkuvõtet tehes peab ütleva, et nad mõlemad seisavad abordi karistatavuse motiivi suhtes n. n. klassilise kooli ja enama jao maksvate seadustikkude alusel, lugedes aborti elu äravõtmiseks.

Ei suutnud vabaneda sellest vaatepunktist ka Eesti kriminaalseadustiku eelkava 1923. aastast. Abordi kohta käivad § 421. ja 422. on ka seal paigutatud peatükki 22 — tapmisest. Nende §§ redaktsioon on, peale sanktsiooni, täiesti ühesugune Vene 1903. aasta krim. sead. vastavate §§ redaktsiooniga, ainult selle vahel, et § 422. on uuendus, mis seisab selles, et vangistusega kuni 6 aastani karistatakse seda, kes on loote surmamise teinud omale äriasjaks. Viimasel määruses tundub teiste riikide uuemate seadustikkude mõju. Mis puutub sanktsioonis Eesti eelkavas, siis peab viimast küllaldaseks ja ajavaimule vastavaks pidama. Nii karistatakse § 421. järele raskejalgset, kes ise omale abordi teinud, vangistusega 2 nädalast kuni 1 aastani, kuna pehmeid asjaoludel (§ 53 ja § 15) võib karistust vähendada 1 päevast kuni 6 kuuni aresti; § 422. järele võib määrata kolmandale isikule 2 nädalat kuni 3 aastat vangistust; kui seejuures abordi tegemine oli kolmanda isiku „äriasjaks“ — 2 nädalast kuni 6 aastani vangistust, ja kui abort oli toimetatud raskejalgse nõusolekuta, siis 4—8 aastat sunnitööd, mis pehmeid asjaolude sunnil võib muutuda vangistuseks, kuid mitte alla 2 aasta (§ 13 ja 53). Motiveerides abordi karistatavuse pehmeid, räägivad Eesti eelkava redigeerijad järgmist: „Kuigi üldsuse huvides abordi vastu peab võitlema, siiski ei saa raskete karistustega siin soovitavaid ja õiglasi tagajärgi saavutada; abort on andeksantav vaeses perekonnas, kes suurt peret ei jõua kasvatada ning üleval pi-

dada; mida jõukam perekond, seda andeksandmatum on abort; tegelikult näeme aga, et kohtu alla satuvad peaaegu ainult inimesed, kes sunnitud on seda tegema kahtlaste ämmaemandate juures või kodusel viisil, kuna jõukad peaaegu alati oskavad seda niiviisi toimetada, et see avalikuks ei tule; on ka ju niisuguseid arste, kes suure honorari eest on valmis tõendama, et abort oli ema tervise hoidmiseks tarvilik. Sellepärast otsustatakse sanktsiooni vähendada ja määrata vangimaja mitte üle ühe aasta. § 466. määratakse esimese osa sanktsiooniks vangimaja mitte üle 3 aasta; luuakse uus teine osa, mis karistab ihuvilja surmamist, kui see süüdlasel äriasjaks oli, vangimajaga mitte üle 6 aasta.“

Eeltoodud seletusest selgub, et eelkava kokkuseadjad peavad aborti karistatavuse motiiviks ühiskonna (üldsuse) huvide rikumist; ka see asjaolu kinnitab veel kord sisemist vastuolu ja järjekindlusetust nendes koodeksites, mis püüavad aborti lugeda karistatavaks teoks. Ja tõesti, ühest küljest paigutavad Eesti eelkava redaktorid aborti ossa, kus räägitakse tapmisest (ehk see küll on tingitud sellest, et vastava komisjoni ülesandeks oli: Vene 1903. aasta krim. sead. tõlkimine eestikeelde ja selle seadustiku ümbertöötamine vastavalt meie oludele, millest redaktsioonikomisjon räägib eelkava 7. leheküljel), kuna teisest küljest motiivid räägivad abordiga võitlemise tarvidusest ühiskonna, üldsuse (arvatavasti riigi) huvides. Kuid küsimus, mida mõistavad redaktorid ühiskonna — riigi (üldsuse) huvide all, jääb praegusel juhtumusel täiesti lahtiseks, sest selle üle otsustamiseks ei anna motiivid mingisugust materjali. Võib-olla olid neil silmas populatsioonistlikud arvestused, kuid nagu pärastpoole näha saame, ei kannata need arvestused arvustust välja, sest kõige pealt jääb küsitavaks, kas on riik üldse huvitatud, ja niisugune väike riik nagu Eesti

eraldi, rahva juurdekasvust, ja kas võib tema seepärast kohustada naisterahvast sünnitama. Kui aga redaktorid arvasid, et riik on huvitatud rahva tervisest, siis nähtavasti ei võtnud nad arvesse, et loote surmamine pole rahva tervisele niivõrt kardetav kui seda surmamist jälgiv seadus, sest juba ammugi on kindel, et raskejalgsed naisterahvad, kartes karistust ja pöördumist arsti poole, otsivad abi igasugustelt kahtlastelt ämmaemandatelt või toimetavad aborti ise, kusjuures nad tarviliste antiseptiliste abinõude puudusel surevad sagedasti verekihvtitusse või jäävad eluajaks vigaseks. Peab lõpuks aru saama, et kuni on olemas seaduse ähvardus aborti eest kas või kõige väiksema karistusena, seni ei vähene eespoolkirjeldatud juhtumuste arv karvaväärtki.

Tagasi vaadates näeme, et kaasaegsete kultuurriikide seadusandlused seisavad aborti suhtes imelikul kombel kõik ühesugusel alusel, paigutades teda tapmistesse ossa (välja arvatud Prantsuse, Belgia ja Inglise seadustik) ning kaitstes loote elamisõigust.

Kui pöördume nüüd seaduseandluse ja praktika juurest doktriini juurde, siis näeme, et kuivõrt seisavad meid huvitava küsimuse suhtes ühel alusel seaduseandlused, sedavõrt on lahkuminevad kriminaalõiguslike vaated selle küsimuse kohta kirjanõudjate kirjanduses. Seejuures leidub loote identifitseerijaid inimesega ja aborti karistatavuse nõudjaid ühest küljest ja aborti absoluutse karistamatuse nõudjaid teisest küljest; selle kahe äärmise voolu vahel on terve hulk teiste koolide poolehoidjaid, kes igasuguste kompromisside abil püüavad leida küsimuse lahendust. Peab ütleva, et selle kirjutuse piirides on võimata tuua ülevaadet kogu kirjandusest selle küsimuse kohta, sest nagu juba juhus oli öelda, ei ole rikamat osa kriminaalõiguslikus kirjanduses kui kirjandus aborti kohta. Seepä-

rast piirdun vaid tähtsamate voolude läbi-vaatamisega.

Et klassilise kooli vaatekoht on aluseks maksvatele seaduseandlustele, siis ei peatu ma sellel enam, sest eespool on seda juba selgitatud. Klassilise kooli väidete vastu väieldakse ägedasti, iseäranis uuemas kirjanduses. Mõned õpetlased, näit. Schulzenstein, Ihering, v. Lilienthal ja mõned teised on populatsioonistlikkude ideede poolehoidjad, need ideed valitsesid omal ajal ka poliitilises ökonomias, kui rahvaarvu kasvamises nähti rahva rikkuse tegurite rohkenemist ja loomulikult peeti aborti riigi majandusliste huvide vastaseks kuri-teoks. Kuid seda seisukohta ei saa täiel määral ja järjekindlalt seaduseandluses maksma panna, sest kui ta jääb abordi karistatavuse motiiviks, siis peaks jälgima ka tahtmatust abielluda, onanismi, enesetapmist ja kõiki preservatiiv-abinõusid kuni coitus interruptus'eni, mida ei leidu aga üheski seaduseandluses. Peale selle pole populatsioonistlik põhimõte vastuvõetav õiguseriigi vaatekohalt, sest see oleks kuulmata tungimine eraellu ja kõige pealt naise eraellu, kuna naise turjale oleks veeretatud sünnitamiskohustus. Olgugi et Ihering omas „Zweck im Recht“, (lhk. 503) räägib, et „das Strafwürdige der Abtreibung besteht darin, dass sie eine Gefährdung des Nachwuchses enthält, welcher letztere zu den Lebensbedingungen der Gesellschaft gehört“, entlõplikult eisaa seda tõestada. Kahtlemata on kõik tiheda rahvastikuga riigid, näit. Jaapan, Belgia ja teised, huvitatud rahvastiku vähenemisest, rääkimata territoriaalselt väikestest riikidest, kus rahvastiku ülemäärane kasv võiks teatud asja seisukordade juures kaunis raskeid majanduslikke ja poliitilisi tagajärgi tuua. Viimase väite kinnitust leiame Maltuse, Adolf Wagneri, Molli õpetustes ja lõpuks Dr. Lönne brošüüris „Das Problem der Fruchtbarkeit“ 1924. a., kus viimane räägib 6. leheküljel: „Mitte rahvastiku kasvamine iga hinna

eest, vaid rahvastiku kasvamine, mis vähemalt ligikaudselt vastab rahvuslikule väärtusevalmistusele, on riigi huvides“.

Ühenduses populatsioonistliku vaatepunkti arutusega pöördun silmapilguks tagasi Eestikriminaalkoodeksieelkavajuurde. Kui selle eelkava redaktorid, rääkides aboriga võitlemise tarvidusest ühiskonna huvides, tõesti on välja läinud populatsioonistlikult põhimõttelt, siis tahaksin ma märkida järgmist. Arvan, et eelkava redaktorid on minuga ühel nõul sēs suhtes, et iga riigi, seal hulgas ka Eesti, sotsiaalpoliitiline ülesanne seisab selles, et igale kodanikule oleks tarvilisel määral kindlustatud olemasolu. Ja nüüd küsitakse: kas on kindlustatud rahvamassi materiaalne seisukord Eestis? Kui puhtasüdameline olla, peab kurvastusega tähendama, et vastus sellele küsimusele on eitav. Ma ei puuduta meie riigi rahvastiku vaeseksjäämise põhjusi, sest siin pole selleks koht, juhin tähelepanu vaid mõne tähtsama fakti peale meie riiklikus elus selle küsimuse suhtes, ja nimelt — pikaldane majandusline kriis, seisak mitmes tööstusharus, kaubanduse-tööstuse üliraske seisukord, sisseveo ülekaal väljaveo üle, s. t. passiivne kaubandusebalanss j. n. e. ja kõige selle tagajärjel tööta oleku kasvamine, mis läinud sügisel ja talvel nii suureks kasvas, et riik pidi tarvitusele võtma äärmise ja kalli abinõu ühiskondlikkude tööde näol. Tuletagem meelde ka seda, et omavalitsuseasutuste eelarvetes, iseäranis linnade omis, moodustavad summad, mis kuluvad rahvastiku vaesema osa kindlustuseks (hoolekanne), ühe suuremaist väljamineku arveist. Peale selle on üldtuttav, et meil suureneb vähehaaval intelligentne proletariaat, mis sünnib osalt riigiasutuste koosseisude kärpimisest. Ja viimasel ajal on ajakirjanduses sagedasti küsimus esile kerkinud arstide ja juristide üleproduktiioonist. Seega ei taha ma ütelda, et meie riik oleks täiesti väljapääsmatus seisukorras. Vastuoksa, ma usun kindlasti, et

Eesti rahva kultuur-rahvuslised omadused annavad talle jõudu välja rabelda sellest raskest majanduslikust seisukorrast niisama võidurikkalt kui hiljutisest sõjast.

Kuid seda saavutatakse ainult sel juhul, kui rahvastikku ei kasvatata iga hinna eest, jättes tähele panemata majanduslikke, kultuurilisi ja iseäranis territoriaalseid olusid käesoleval silmapilgul; teiste sõnadega, rahvastiku arv peab olema kooskõlas meie riigi tootmisjõududega. (Väga õpetlik on selles asjas eespool-tsiteeritud dr. Lönne brošüür ning tema „Deutschlands Volksvermehrungs- und Bevölkerungspolitik vom nationalökonomischen Standpunkt“, 1917.) Eespoolnimetatud asjaolud ning viimasel ajal järjest suurenev emigratsioon näitavad minu arust küllalt uskumapanevalt, et edaspidi rahvastiku suurenemine võib olla kaunis tagajärjerikas poliitiliste ja majanduslike tagajärgede poolest. Kui viimane rahva lugemine ja statistilised andmed üldse oleksid näidanud, et meie rahvastik järjekindlalt kahaneb, siis võiks teataval määral mõista meie kriminaalseadustiku eelkava redigeerijate kartust; kuid nagu teada, andsid viimased statistilised kokkuvõtted sellel alal täiesti rahuldavaid tagajärgi. Riikliku otstarbekohasuse vaatepunktilt tuleks juhtida riigi püüdmist sinnapoole, et parandada rahvamassi elukorra hügieenilisi olusid. Ka olgu riigi tähtsamaks ülesandeks kavalik ja mõistliku sotsiaalse politika teostamine. Meie riigi politika lipukirjaks olgu — mitte arvuliselt, vaid omaduslikult tugev kultuuriline eesti rahvas.

Palju põhjendatum on arvamine, mis peab aborti ema kehaliku puutumatus (tervise) rikkumiseks. Kui kaasaegne riik kaitseb inimese kehalikku puutumatus, siis peaks ta seda tegema ka aborti puhul hädaohtu sattuva naise tervise suhtes. Kuid et maksivad seaduseandlused iseene tervise puutumatus rikkumist ei karista, siis järgneb siit, et seesuguse aborti mõiste konstruktsiooni maksvusel

ei saa ema ise ja ka kaasaaitaja süüdi olla, ehk küll kolmanda, raskejalgse nõusolekul toimunud isiku süü suhtes oleks olnud otsustavaks üldõpetuse vaatepunkt kannataja nõusolekust rikete saamisel. Kimmig arvab põhimõtte järele „volenti non fit injuria“, et raskejalgse nõusolek tühistab kolmanda isiku süü seadusevastases toimingus (lhk. 95—96), kuid F. v. Liszti arvamise järele (Lehrbuch, 1922, lhk. 157 ja 324) ei või väitele „volenti non fit injuria“ anda nii laia tähendust, millist isegi roomlased temale ei annud. See pärast, arvab Liszt, on kannataja nõusolek tähtsusetu. Sama vaadet pooldab ka Posnõšev („Основныя начала науки уголовного права“, вып. II, стр. 158—159). Üldiselt peab ütleva, et seda vaadet võib kõige otstarbekohasemalt ning järjekindlamalt seaduseandlusest läbi viia, kui seadus sealjuures ei kohku tunnistamast karistamatuks raskejalgset, kes toimunud ise.

Selle eest on juriidiliselt täiesti põhjendamata arvamine, et abort haavab komblust ja on sellepärast seadusevastane. Selle vaate pooldajaks on Schneikert (D. Verbrechen d. Abtreibung u. d. Reform des Strafrechts, 1905), kes nõuab kombluse nimel aborti karistatavust, kuid soovib vabastada karistusest ema, kes on surmanud loote enne raskejalguse kuuendat kuud. Niisamuti arvab Jungmann (D. Verbrechen d. Abtreibung, 1893), et kombluse kaitseks peab aborti karistama ja et aborti karistamatus alandab seltskondliku kombluse tasapinda. Kuid see seisukoht on praeguse aja õiguse seisukohalt täiesti vastuvõetamatu, sest kogu edu õiguse arenemises viimasel ajal seisab selles, et peale pikka arenemist jõuti lõpuks õiguse ja kombluse piirkondade eraldamiseni teineteisest. See saavutus maksis inimkonnale suuri jõupingutusi, raskeid ohvreid ja visa võitlust (tuletame meelde keskaegse protsessi koledusi), ja äkki soovitatakse sammumist tagasi. Kuid see on täitsa või-

matu, sest säärasel juhtumusel peaksime tunnistama seadusevastasteks palju neid kombulusevastaseid tegusid, mida peeti kuritegelisteks keskajal, seal hulgas ka sugulise läbikäimise väljaspool abielu, mida ei karista aga ükski praegusaegsetest krim. seadustikkudest (abielurikkumist karistatakse vaid haavatud abikaasa kaebuse põhjal). Räägitakse ka, et rahva massi silmis on abort kombulusevastane ja nõuab karistust, kuid seda ei saa tõendada; vastuoksa, vaatlus ja kogemused näitavad, et kõige vähemalt kaasaegse seltskonna sisetunne ei mõista aborti hukka ja nõuab tema karistamatust, mida muu seas tõendavad: eespool-toodud statistilised arvud, kanton Vaudi praksis, kohtuliku arutuseeni ulatuvate abortide väike arv, eraldi New-Yorgis, hulk abordiasjade õigeksmõistmisi j. n. e.

Niisugused on tähtsamad väited, mida tuuakse aborti karistatavuse kaitseks, ja nende arvustus. Nägime, milles seisavad nende nõrgad küljed ja et ühtki neist väidetest ei või tunnistada küllaldaseks aborti karistatavuse tõestuseks.

Ent oma järeldustes ei piirdu aborti karistatavuse vastased ainult asja juriidilise küljega. Nad lähevad kaugemale ja teevad terve rea järeldusi, mis tõendavad, kui võrt suur on kahju, mille toob aborti keeld seltskonnale ja riigile. Kimmig'il on neist suurepärase kokkuvõtte (tsit. raam. lhk. 109—111), ja lubatagu mul teda siinkohal esitada:

1) Kriminaalne jälgimine aborti pärast ei taba eesmärki. Lewin räägib (Die Fruchtabtreibung durch Gifte und andere Mittel, 1904, lhk. 5) abordist: „aufhören

wird er nie, weil seine Ursachen zu mannigfaltig sind.“

2) See seaduse jõuetus halvab riigi autoriteeti. Statistilised andmed näitavad, et õige tühine arv aborte jõuab vastavate võimudeni ja et veel väiksem protsent neist hukka mõistetakse. Kõik see peab tekitama rahva keskel mulje riigivõimu jõuetusest.

3) Abordi puhul on peaaegu võimata kindlaks teha põhjussidet kuritegelikkude toimetuste ja tagajärje vahel. Nagu iga jurist-praktik teab, baseeruvad kõik abordiasjad lõppude lõpuks arstlikul ekspertisil. Viimane ei tee aga kunagi kategoorilisi otsuseid, arvestades alati ka enneaegse sünnituse võimalusi.

4) Abordi karistatavus sunnib naist arstist mööda minema ja igasugustelt kahtlastelt isikutelt abi otsima ehk ise omale aborti toimetama. Muidugi, selle tagajärjeks on sagedasti surmajuhtumused või vigaseksjäämised, mille tagajärjel kannatab rahvastiku tervis.

5) Abordi karistatavus suurendab väljaspool abielu sündinud laste arvu, kuna jälle statistilised andmed näitavad, et võrdlemisi suur protsent kurjategijaid kasvab väljaspool abielu sündinud laste hulgas.

6) Abordi karistatavus on sagedasti raskemate kuritegude põhjuseks, avades laialdast välja šantažeerimiseks ja suurendades laste tapmiste arvu.

7) Massi õigusetunne ei saa leppida aborti karistatavusega vähemalt raskejalgsuse esimeste kuude ajal.

P. Poom.

(Järgneb).

Neljas Õigusteadlaste-päev

Tallinnas 15. ja 16. aprillil 1925. a. „Estonia“ punases saalis.

Läbirääkimised O. Tief'i referaadi kohta*).

(Järg.)

Referent Tief: Hrad oponendid on minu referaadi kahte osa puudutanud ja õige ühemeelselt. Kohtu alla andmise kambri elluviimist mina ei poolda. Praktilisest küljest oleks ehk vastuvõetavam nimelt Austria süsteem. Hr. Grau alus, nagu võimaldaks kohtu alla andmise kambri sisseseadmine ilmsüütute isikute kohtu alla mitteandmist, ei kannata mingisugust arvustust välja. Arvan, et kohtu ülesanne just nimelt selles seisab, et kindlaks teha, kes on süüdlane ja kes mitte. Sest ei saa eitada, et eeluurimine sünnib võimata pealiskaudselt, kuna põhjalik asja uurimine kohtus aset leiab.

Hrad oponendid tõid suuremalt osalt isiklikke momente ette; salata ei saa, et kurioosumeid on juhtunud, kuid neid sünnib igal ajal.

Iseäralist kasu ei too instituutide arvu suurendamine. Et kohtule tema autoriteeti alale jätta, tuleb võimalikult lühike eeluurimis-toimetus sisse seada. Muidugi peame selle poole püüdma, et igasugused saatuslikud eksitused eemalduksid.

Kohtu alla andmise kamber on kohtu juures samasugune kui inkvisitsioonikohus terves koosseisus, kus kohus ise otsustas kohtu alla andmist. Kui juba kord kohtu alla andmisest kõnelda, siis oleks minu arvates kõige paremaks korraks vahest Inglismaa oma.

Ebanormaalne on Saksa süsteem; seda vahest küll mitte, kui süüdistusekoda II instantsi juurde üle viidaks, et kohtu alla and-

mise küsimust otsustaksid teised kohtunikud. Tõelikult pole aga süüdistusekojad kuskil tegelikke tagajärgi annud. Harilikult, nagu teada, loeb ettekandja korraldaval istungil asjade nimekirja ette, ilma et asjade sisusse üksikasjaliselt tungitaks, ja tegelikult lõpetab asja ikka prokurör, kes seda sisuliselt läbi vaatab. Tegelikult ei funktsioneeru mitte süüdistuse- ega lõpetamiskojad, vaid kõik sõltub ainult ühest isikust — aruandjast, sest seesugused kollegiaalsed asutused ei suuda kõiki asju sisuliselt läbi vaadata.

Aitab sellest, kui üks isik nad läbi vaatab, sest on teada, et I instantsi kohus on tagasi lükanud umbes 10% süüdistuseakte, missugune % on väga väike. Suuremat kahju võib pigemini tuua asja pikendamine kui see usk, mis tekib kartusest ilmsüütuid isikuid kohtu alla anda. Seega räägib süüdistusekoja poolt vähe andmeid.

Mis puutub omapärasesse Šoti prokuröri-instituuti, siis võib ju iga prokuröri, samuti meilgi, kuritahtliku kaebuse eest vastutusele võtta. Pole mitte ükski suuremates asjades kohtu alla andmise kambrit tarvis, vaid ka Rahu-kohtutes oleks tarvis süüdistusekoda sisse seada, missugune uuendus asja arusaadavalt pikemale venitab. On ju ette toodud, et kohtu alla andmine on inimesele kompromiteeriv; veel enam tuleb seepärast asja käiku lihtsustada ja kiirendada. Kui erandeid teha, näiteks kohtunikkude suhtes, siis ei tähenda see veel mitte põhimõtte rikkmist. Loomuvastaseks nähtuseks on mui-

*) Vaata „Õigus“ nr. 5 — 1925. a.

dugi, kui prokurör kohtunikku kohtu alla annaks; kuid kartus et prokurör võib erakondlike mõjude alla sattuda ja oma otsekohesed kohustused ning ülesanded ära unustada, on põhjusega, sest Šotimaal, mida on eeskujuks toodud, on poliitiline võitlus märksa elavam, kuid siiski ei ole seal prokurör parteiliste mõjude alla sattunud, miks peame siis meie seda hädaohtu kartma.

Mina arvan seega, et süüdistusekoda ei ole meil sugugi tarvis, ja kuigi ta sisse seataks, siis tarvitatakse teda õige väikese arvu asjade puhul, mis tema olemasolu sugugi ära ei tasu.

K. Gra u paneb referendile ette teesid esitada; kui mitte, siis esitavad neid oponendid.

Juhataja teeb ettepaneku, et referent ja oponendid läbi räägiks ja pärast oma resolutsiooni esitaksid. Järgneb

prof. J. Uluots'a referaat:

„Riigivõimu kõrgemate teostajate vastutuselevõtmine“.

Protokolleerib R. Wiederfeldt.

Austatud ja lugupeetud õigusteadlased!

Meie aja riigi tõsisemaks ja iseloomustavamaks tunnismärgiks on õiglusriikluse põhimõtte, mis on ajalooliselt pika arenemiskäigu läbi teinud. Kohtu kaudu vastutuselevõtmise põhimõtte maksis esialgu ainult alamate ja väiksemate ametnikkude suhtes, kuna kõrgematele tegevuses vaba voli oli antud. Alles XVIII aastasaja lõpust ja XIX aastasaja algusest läks arenemine selle poole, et ka kõrgemad riigivõimu teostajad oleksid peale poliitilise ja moraalse vastutuse kohtu ees vastutavad.

Seati üles probleem, mis nõudis, et ligemalt ära tähendataks, kuivõrt kõrgemat organit võib vastutusele võtta, missugusel kujul, ulatuses ja viisil. Siit näeme, et õiglusriikluse põhimõtte läbiviimiseks on kõrgemate võimuesindajate vastutavuse suhtes keeruline probleem üles seatud.

Tõuseb esimene küsimus: kas võib nimelt kõrgemat riiklikku organit kohtu ees

vastutavaks teha või mitte? Kui piirdume ainult kahe riigikorra — monarhia ja demokraatia — vaatlemisega, siis peame selle peale eitavalt vastama, ja nimelt järgmistel põhjustel.

Monarhi nimel mõistetakse kohut; kuidas saaks siis tema enese üle ta enese nimel kohut mõista. Monarhi võiks vahest ainult revolutsioonilises keerus vastutusele võtta, muidu aga mitte. Kuid ka sel juhul võib küsimus tekkida: kuivõrt on see õige? Mingisugust kahtlust ei või olla absoluutse monarhi vastutamatuses. Kuid kohtu ees pole vastutav ka mitte konstitutsiooniline monarh, nagu see isäranis selgelt Inglismaal välja on kujunenud, kus monarhi vastutamatus põhimõtte hoopis isesuguselt on välja kujunenud; nimelt loetakse seal monarhi kuriteo-võimetuks; kui monarh ka oma peaministri surmaks, ei loetaks seda mitte kuriteoks, sest põhimõtteliselt ei saa monarh kuritegu korda saata. Säärane kuriteo-võimetuse printsiip ei ole teistes monarhiates küll maksvusele pääsnud, kuid monarh on siiski igal pool kohtulikust vastutusest vabaks tunnistatud. Monarhi vastutus seisab ainult moraalses ja poliitilises vastutuses — Jumala ja dünastia ees.

Samasugune vastutamatus-põhimõtte, nagu monarhiates, valitseb ka demokraatlikes riikides, ükskõik kas otsekohesest või esinduslikkudes, sest on võimata ette kujutada, kuidas saab rahvas iseennast kohtulikule vastutusele võtta, kuidas saab tervet rahvast kohtulikult vastutavaks teha, kui ta otsekohe — koosolekute näol — end valitseb; samuti ei saa ka esindusliku demokraatia juures riigivõimu kõrgemat teostajat — rahva esindust — kohtulikult vastutavaks teha.

Seega võime tähendada, et demokraatia ja monarhia maksvus on riigivõimu esindajad kohtulikult vastutamatud; võib-olla on nad vastutavad moraalselt, poliitiliselt või usundiliselt, kuid seda vastutust ei hakka me praegu ligemalt vaatlema,

See kõik ei tähenda veel mitte, et riigivõimu teostajad üldse oleksid vastutatavad; selles sihis on püütud leida niisuguseid isikuid või asutusi, kellele suhtes, või niisuguseid vormilisi teid, millede kaudu oleks võimalik kohtulikku vastutavust ikkagi üles võtta. Selles suunas on mõndagi märgata. Juba XIII ja XIV aastasajast peale on Inglise parlament oma õiguste ning huvide kaitseks kuningate eest tema ministreid ja nõuandjaid hakanud vastutusele võtma, muidugi mitte kuningat ennast. Nõuandjate isikute vastutuselevõtmiseks ei loodud mitte erilisi seadusi, vaid see sündis kõik vastavate eelikute (pretsedentide) läbi, missugune vastutuse-põhimõte alles 400 aasta pärast, nimelt 1800. aastaks, lõpliku kuju omandas. Alamkoja käes on süüdistav funktsioon, ta oli ühtlasi vastutuselevõtja, uurija ja süüdistaja, kuna ülemkoda esindas kohtumõistjat — ministrite ja kuninga teenijate üle. Viimane ministrite kohtulikule vastutusele võtmise juhtumus leidis aset Inglismaal 1850. aastal; peale seda pole see põhimõte enam tegelikule tarvitusele võetud, ehk XIX aastasaja kestel küll püüti ühel või teisel juhul seda tarvitada. See põhimõte loeti äraiganuks ja hakati otsima uut vastutuselevõtmise vormi. Igatahes peab tähendama, et Inglismaa oli esimene ja ainuke maa, kus riigivõimu teostajate kohtuliku vastutavuse-põhimõte täiesti välja arenes. Kohtuliku vastutuse asemele on astunud parlamentaarne vastutus, mis võimaldab ühe või teise võimuteostaja kõrvaldamist tema koha pealt, enne kui ta jõuab midagi paha ära teha.

Põhja-Ameerika Ühendriikides oli presidendi ja ministrite vastutavuse-põhimõte samasugune kui Inglismaal; ka Prantsusmaa tarvitas revolutsiooni- ja restitutsiooni-aegadel ministrite vastutuselevõtmise põhimõtet. Seesugune vastutuselevõtmine on järeleaimamist leidnud ka veel teistes riikides; näiteks on Belgia ja mitme teise riigi konstitutsioonides vastutavuse-instituut aset leidnud. Ka Vene ja Saksa kui klassiriikides ei puudunud ministrite kui valitsejate

kaastööliste vastutuselevõtmise võimalus. Samasugust vastutuselevõtmis - printsiipi võime tähele panna riigipeade ja ministrite suhtes ka peale ilmasõda tekkinud riikides. Seega võime ära märkida, et vastutavuse-põhimõte pole senini veel mitte hoopis kõrvale heidetud.

Vastutuse-põhimõtte ligemal käsitlemisel tuleb silmas pidada mõnesuguseid üksikuid momente; need oleksid: 1) kohtu küsimus, missuguse kohtu võimkonda kuuluksid riigipeade ja ministrite süüstegude arutamine. Selles küsimuses võib nimetada mitmesuguseid süsteeme; a) n. n. ülemkoja-põhimõte, kus riigipeade ja ministrite süüsteod kuuluvad ülemkoodades arutamisele ja otsustamisele. Inglise ülemkoda ei ole mitte ainuüksi kohtukojaks, vaid kohtu funktsioonid on temale antud ajaloolisel arenemisel. Inglise eeskujul on ka Põhja-Ameerika Ühendriikides ülemkoda—Senat—presidendi ja tema kaastööliste süüstegude arutamisel kohtuasutuseks. Hoopis ilma iga suguse ajaloolise tagaseinata on Prantsuse Senat kõrgemaks kohtuks, s. o. riigivõimu teostajate suhtes. Inglise eeskujul on jälgimist leidnud veel Itaalias, Hispaanias ja teistes riikides. Uutest riikidest on ainult Tšehhoslovakkia Prantsuse eeskujul Senatile kohtu funktsioonid omaks tunnistanud. b) n. n. erilise kohtu põhimõte, missugune Saksamaal enne revolutsiooni tarvitusel oli, niihästi liitriikides kui ka üksikuis osariikides — kantseri ja ministrite vastutuselevõtmiseks. See kohus kandis Staatsgerichtshof'i ehk Staatsgericht'i nime ja seisis koos osalt kohtunikudest, osalt riigiametnikkudest, osalt parlamendiliikmetest. Sellele tekkis vastu teoreetiline vool, mis ette nägi sui generis laadilist vastutust.

Saksa eeskujul järele on erilised kohtud veel sisse seatud: Austrias, kus ta konstitutsioonilise kohtu nime kannab, Poolas, kus ta riigitribunaaliks on nimetatud, ja veel teistes riikides. Kõikide nende kohtute eriliseks tunnismärgiks on see, et nad arutavad peajasjalikult kõrgemate riigivõimu

teostajate vastutuselevõtmise küsimust, välja arvatud Austria konstitutsiooniline kohus, kes veel teisi asju arutab. c) n. n. harilikkude kõrgemate kohtute põhimõtte, mille iseloomustavaks jooneks on see, et president ja ministrid hariliku kõrgema — kassatsioonikohtu ees vastutavaks on tehtud. Selle kohtu koosseisu moodustavad kohtu harilikud liikmed, mitte aga mingisugune eriline koosseis.

Seega olen kõik kolm süsteemi kohtuasutusi ette toonud. Missugune neist on kompetentsem, on raske ütelda; vahest kõige sirgjoonelisemaks võib Inglise korda pidada, kuna erikohtutesse on poliitiline element sisse toodud.

2) Teiseks tähtsaks momendiks on vastutuselevõtja — uurija, süüdistaja ja kohtu alla andja — organi kindlaksmääramine. Ka selle instituudi äramääramises on ühed kui teised põhimõtted maksvad, selle peale vaatamata, et tas võimalikult selge joon peab valitsema. Valitsevaid põhimõtteid võime jagada kolme liiki: a) n. n. dualistlik põhimõtte, kus ministreid võivad vastutusele võtta ja kohtu alla anda niihästi kuningas kui ka parlament. See põhimõtte valitseb Rumeenias ja Lõunaslaavias. b) n. n. sega-alustele rajatud põhimõtte, kus vastutuselevõtmis-funktsioon on ühelt poolt presidendil ja parlamendil, kuid teisest küljest ka õigusemõistmisega varustatud asutusel. Säärane põhimõtte on üles seatud Soomes, kus kohtukantsler — prokurör — valvab ministrite seadusliku tegevuse järele. Leiab ta ühe või teise ministri tegudes mingisuguseid seadusevastaseid tunnismärke, siis teeb ta märkuse; kui see ei aita, annab ta presidendile vastava protestiprotokollil ministri vastutuselevõtmiseks; kui president sellega nõus ei ole, on kohtukantsleril õigus samasuguse protestiprotokolliga parlamendi — Maapäeva — poole pöörduda. Parlament otsustab asja kvalifitseeritud enamikuga; c) n. n. parlamentaarne põhimõtte — seesugune vastutuselevõtmis-instituut on Inglismaalt alguse saa-

nud. Nagu teada, hakkas parlament juba XIII aastasajast peale kuningate nõuandjaid vastutusele võtma, kui nad karistatavaid tegusid korda saatsid. Ajaloolisele pretse-dendile tugeses võib isik — parlamendi liige, kes soovib ministrit kohtulikule vastutusele võtta, kaebusega parlamendi poole pöörduda. See valib asja läbivaatamiseks oma koosseisust erikomisjoni, milles on kaebusalusel kaebajaga ühesugused õigused ja garantiid. Kuriteo tunnismärkide puudusel lõpetab komisjon asja, nende olemasolul paneb ta asja aga parlamendile ette kaevatu vastutuselevõtmiseks. Parlamendi otsuse peale saadetakse asi ülemkotta, alamkoda aga määrab parlamendi liikmete seast süüdistaja ja selle abilised. Inglise parlament loob seega uurija, kohtu alla andmise ja süüdistuse funktsioonide täitmiseks vastavad organid, mis on ajalooliselt täiesti seletatav. Igas krahvkon-nas oli oma kohtu alla andmise instituut sisse seatud ja seesuguseks instituudiks kujunes terve Inglismaa kohta alamkoda välja. Inglismaal ei puudunud teatud ajal teatud alus, millest välja minnes üks või teine asutus ehk instituut võis tekkida. Ei või kategooriliselt tõendada, et ajalooline arenemine oleks mõõduandev olnud, kuid ometi on Inglise kord eeskujuks saanud kõige pealt Põhja-Ameerika Ühendriikidele ja siis Prantsusmaale, ja nimelt selles osas, et süüdistajana esineb ikka saadikutekoda. Põhiseaduses pole aga otsekohe mitte öeldud, mis ülesanded on saadikutekoja tähendatud küsimuses täita. Prantsusmaal olid ühed kui teised pretsedendid selle aja kohta, kui vabariiki veel ei olnud, kuid ühe või teise konkreetse juhtumuse puhul võisid raskused tekkida, nagu see ka end. ministri Malvis' protsessis — 1917.—1918. a. — sündis, kui ta riiklikus kuriteos, äraandmises, süüdistatuna vastutusele pidi võetama. Malvis oli saadikutekoja liige. Saadikutekoda pidi süüdistajana välja astuma; seda ei tahtnud ta aga teha ja saatis arvesse võttes mõnesuguseid asjaolusid, terve asja

Senatisse. Sellega sattus viimane omakorda raskesse seisukorda; ta ei teadnud, kas oli selles asjas eeluurimine toime pandud, kas tuli saadikutekoja vahekirja võtta süüdistuseaktina või mitte. Selle protsessiga tulid Prantsuse korra puudulikkused kõige paremini avalikkuse ette. Säherdused probleemid on ka mujal arutamisel olnud ja raskusi sünnitanud.

Üldiselt on niisugune kord välja kujunenud, et parlament võtab teatavad kaebused vastu. Eeluurimise toimetuse paneb ta ad hoc moodustatud või alalise sellekohase komisjoni peale ning teeb peale komisjoni esitust otsuse, kas tuleb see ning see võimuesindaja kohtu alla anda või mitte. Jaataval korral määrab ta ise süüdistaja või paneb viimase funktsioonid vastava sellekohase organi peale, nagu see ühes või teises riigis välja on arenenud. Tähtsamaks küsimuseks seesugustes vastutuselevõtmis-asjades on otsuse tegemisel enamuseküsimus; nimelt oleks tarvis, et ministri vastutuselevõtmise kohta teeks otsuse kvalifitseeritud enamik, mis aitaks poliitilise protsessi eemal hoida; sellele vastavalt on mõnedes Põhiseadustes otsekohe ära tähendatud kas 2/3 kõikidest parlamendiliikmetest või 2/3 koosviibijatest.

Kui üks parlament on süüdistuse üles võtnud, vahepeal aga koju läheb, kas jääb siis süüdistus püsima või mitte? Inglise parlament loetakse igaveseks; sellepärast jääb süüdistus seal püsima, vaatamata koosseisu peale; iseküsimus on muidugi, missugusteks kujunevad süüdistuse tagajärjed.

Seega oleme süüdistaja ja kohtumõistmis-instituudi läbi vaadanud.

3) Isikud, keda vastutusele võib võtta. Need on: riigipead demokraatlikes riikides ja ministrid monarhiates ja vabariikides. Kui aga minister on ametist lahkunud, kas näiteks tervislikel põhjusil, kas tuleb teda siis veel erikohtus vastutusele võtta, kui mõni seadusevastane tegu tema suhtes on avalikuks tulnud? Selle peale vastab ühe

riigi Põhiseadus küll jaatavalt; meie aga ei hakka seda küsimust ligemalt käsitlema.

4) Kuritegude kategooriad. Ka selles küsimuses on Inglismaa omapärase arene-miskäigu läbi teinud. Inglise parlament ei olnud kuriteo iseloomu äratähendamises sugugi mitte maksvate kriminaalnormidega seotud. Inglise parlament ei teinud ministreid vastutavaks mitte üksi seadusevastaste tegude eest, vaid ka niisuguste eest, milledes ta küllalt ausalt, õiglaselt või otstarbekohaselt ei olnud talitanud. Nüüd on seesugune vastutus muidugi ära langenud, sest parlament võib oma umbusalduse-avaldamisega ühe või teise tegevuse kohta seisukohta võtta, mispärast ka kohtulikule vastutusele võtmist enam ette ei tule.

Vastutusele võetakse ministreid ikkagi ametialaliste süüstegevude eest. Peab tähendama, et harilikke ametialalisi kuritegusid ei tule kõrgemate ametnikkude juures peaaegu sugugi ette, nagu seda alamate ametnikkudega võib juhtuda, küll aga juhtub suuremaid kuritegusid, näit. riigi äraandmist, missuguses kuriteos jälle alamad ametnikud väga harva süüdi on; näiteks võib president väga kergesti riigi äraandmise toime panna, alam ametnik aga peaaegu mitte sugugi. Sellepärast on kõrgemate ametnikkude poolt võimalikud niisugused kuriteod, mis ei käi kriminaalkoodeksis ametialaliste kuritegude mõiste alla. Ka pole toimepandavail tegudel niisuguseid tagajärgi, mis on kriminaalseaduses vastavate kuritegude kohta ette nähtud.

Sellega olen vastutavuse-põhimõtte tähtsamad momendid ära tähendanud ja ette toonud. Nende vastuvõtmises on juristide vahel mõnesuguseid lahkarvamisi kuulda-vale tulnud. Kuni XIX aastasaja keskpaigani ei kahelnud selles keegi, et kõrgema riigivõimu teostaja vastutuselevõtmine jne. peab sündima harilikus, kriminaal-kohtupidamise seaduses ettenähtud korras. Sealt peale aga tõusid, eriti Saksa kirjanduses, vastuaidlused; püüti näidata, et see kohtupidamine ei kanna harilikku kriminaal-

kohtupidamise iseloomu ja nõuab seepärast hoopis isesugust, erilist korda. See küsimus on aga veel tänini selgitamata. Peab tähendama, et nende lahkkelide tekkimisel on teatavat osa ka positiivne seadus ise etendanud.

Meil Eestis ei tekita terve rida küsimusi mingisuguseid raskusi. Põhiseaduse järele peab Eesti olema õiglusriik, kuid selle peale vaatamata pole mõeldav, et riigi suvereni-teet oleks kohtu ees vastutav.

Põhiseaduse § 67 kõneleb: „Riigivana ja ministrite kohtulikule vastutusele võtmine ametialaste süüstegude eest võib sündida üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal. Asja arutamine allub Riigikohtule“. Seda paragrahvi pealiskaudselt vaadates võib selles näilikku selgust leida, kuid ligemal vaatlemisel leiame tast palju niisuguseid puudusi, mis ilmtingimata parandusi nõuavad. Kõige pealt, missugune kohus arutab siis presidendi ja ministrite ametialalisi kuritegusid? Põhiseadus vastab ühe sõnaga — Riigikohus; kuid ei ole teada, kas Riigikohtu kriminaal-osakond, üldkogu või mõni muu koosseis. Uue kohtukorralduse aluste järele on Põhiseaduse § 67. täienduseks Riigikohtu juures n. n. erikoosolek ette nähtud, mis koosneb neljast Riigikohtu liikmest — Riigikohtu esimees või asetäitja ja Riigikohtu osakondade esimehed — kolmest Riigikogu liikmest ja kahest Vabariigi Valitsuse liikmest, Riigikogu poolt selleks valitud. Nagu näha, tahetakse luua mingisugune konstitutsiooniline kohus, mis on mitmes riigis juba olemas. Peale selle on olemas veel üks seaduse-eelnõu, mis sama Põhiseaduse § 67. täienduseks kohtu koosseisu suhtes Riigikohtule eri-ilme tahab anda; nimelt on ette nähtud järgmine koosseis: Riigikohtu esimees, kolm Riigikohtu liiget Riigikohtu valikul ja kolm Riigikogu liiget Riigikogu valikul. Nagu näha, tahetakse ka selle seadusega poliitiliste kuritegude arutamiseks eri-koosseisuga kohus luua; kuivõrt ta on otstarbekohane, ei ole teada, kuid võimalik

kuks võib ta saada, sest sarnaseid kohtuid on ka enamalt olemas.

Sellegi pärast ei tohi sugugi arvata, et Eesti Põhiseadus ei võimalda teissugust seisukorda käesoleva küsimuse arutamisel. Põhiseaduse § 67. ja teised räägivad ainult Riigikohtust; kui aga arvata, et Riigikohtust igas paragrahvis ühesuguse tähendusega on kõneldud, siis on selge, et Põhiseadus räägib ainult harilikust Riigikohtust, millele siis ka asjade arutamine peab alluma; § 67. ei näe aga mingisugust erikoosseisu ette.

Põhiseaduse § 71. on öeldud, et „Kohtunikke võib tagandada ametist ainult kohtu teel. Kohtunikke võib vastu nende tahtmist paigutada ühest kohast teise ainult seaduse täitmisest tingitud juhtumustel“; sellega teeb see paragrahv erikoosoleku olemasolu võimaldamiseks isesuguseid raskusi; kui arvata vastavalt uue kohtukorralduse alustele Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse liikmed riigikohtunikeks, siis tuleb Põhiseaduse § 70: „Kohtunikke, kui nad seaduse järele ei ole valitavad, nimetab ametisse Riigikohus“ — kärpivalt tõlgendada. Põhiseaduse § 67. ja § 71-ses ei ole eri-koosseisusid ette nähtud, ja kui neid paragrahve kitsendavalt teistviisi seletama hakata, siis võime ka hoopis teissugustele seisukohtadele välja tulla. Kuivõrt Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse liikmete osavõtmine otstarbekohane on, on küsitav; võib ju olla, et teatava poliitilise elemendi osavõtmine on tarvilik, kuid arvatavasti võib see osavõtmine ka piinlikke seisukordi tekitada: kui üks või teine valitsus on mingisuguse poliitilise teo korda saatnud, või ka Riigikogu, mil viisil mõtlevad nad siis oma liikmetega kohtu autoriteeti tõsta? Kui Riigikohtule lisanduse küsimus liikmete arvu suhtes päevakorrale kerkib, siis määraku Riigikogu sinna ühed või teised liikmed juurde, kuid mitte oma liikmeid. Tahan ainult seda toonitada, misugused raskused esile võivad tulla, kui meie Põhisead. § 67. tähendatud Riigiko-

hut teisiti tahame tõlgendada, kui ta üldiselt Põhiseaduses on ette nähtud.

Missugune on siis Riigikohtu ülesanne? Põhiseaduse § 67 räägib, et vastutuselevõtmine sünnib ainult Riigikogu sellekohase otsuse põhjal; mismoodi ja mil alusel see otsus aga tehakse, on selgusetu. Võib ju arvata, et siin Inglise kord on ette nähtud, kus kaebus Riigikogusse sisse antakse; see moodustab uurimiskomisjoni ja teeb selle esituse järele otsuse; vastutuselevõtmise korral määrab ta aga süüdistaja. Kuid asja käik võib ka hoopis teisiti olla.

Uue seaduse-eelnõu järele on välja töötatud järgmine kord: kaebuskiri antakse Riigikogu juriidilisse komisjoni, mis koosneb seitsmest liikmest. See komisjon vaatab kaebuse läbi; leiab ta selle põhjendama olema, lõpetab asja ära või paneb lõpetamiseks Riigikogule ette, kui seda 25 Riigikogu liiget nõuavad; kui aga kaebus on põhjendatud, siis esitab komisjon kaebuse Riigikogule otsuse tegemiseks; jaataval korral saadetakse kaebus Riigikohtusse.

Riigikohus määrab riigikohtuniku eeluurimise toimetamiseks; ei leia see süüdistavaid andmeid, esitab lõpetamiseks erilisele Riigikohtu kolleegiumile, mis koosneb kolmest liikmest; vastasel korral saadab kaebuse ühes kogutud materjaliga otsekohe Riigikohtu prokurörile, kes süüdistuseakti kokku seab ja kohtus süüdistajana välja astub.

Kui kolmeliikmeline eriline koosolek otsustab asja mitte ära lõpetada, vaid edasi anda, siis ei sea prokurör mitte süüdistuseakti kokku, vaid selleks on erilise koosoleku protokoll.

Peale seda algab asja arutamine, kusjuures muidugi kõiki asjaolusid tuleb arvestada.

Selle seaduse-eelnõu järele võtab Riigikogu vastu kõik kaebused; tema vastutus on väike; ta kuulab juriidilise komisjoni aruande ära ja teeb vastutuselevõtmise otsuse või mitte. Riigikogu ise ei esine süüdistajana, vaid seda teeb Riigikohtu prokurör. Viimasel on täiesti omapärane

seisukord. Tema ei ole valitsusega seotud; kuid ta seisukord võib piinlikuks muutuda, kui ta süüdistusega oma ülemuse — kindralprokuröri — kohtuministri kui valitsuseliikme vastu üles astub. Sellepärast oleks otstarbekohasem, kui Riigikogu peale pandaks süüdistusefunktsioonid, selle asemel, et tema liikmed kohtu koosseisust osa võtaksid.

Põhiseaduses pole otsekohe öeldud, misuguse koosseisuga Riigikogu oma otsuseid peab vastutuselevõtmise-küsimuse arutamisel tegema; sellega on kodukorrale suur vabadus antud. Teistes riikides on Põhiseaduses parlamendi sellekohane koosseis kindlaks määratud, sest vastasel korral võib poliitiliste protsesside hädaoht päevakorrale kerkida.

Lõpuks tahan veel karistatavate kuritegude iseloomust kõnelda. Põhiseaduse § 67 räägib ametialalistest süüdistustest. Mida tuleb aga nende all mõista? See võib ju ka kindel mõiste olla, küsitav aga on, kas riigivanema ja ministrite suhtes ametialalisi kuritegusid tuleb harilikku ametialaliste kuritegude kui seesuguste hulka arvata või mitte. Arvan, et selles tuleks mõningad kitsendused ette võtta, ja parem oleks, kui need süüdistused ligemalt ära tähendataks.

Eeluurimise ja teiste toimingute kordasaatmine käib protsessiküsimuste valda ja ei käi minu praeguse ülesande hulka, mispärast nende käsitlemisele ja vaatlemisele ei asu.

Teese ma üles ei seadnud, küll aga mõned konkreetsed normid, mis oleksid järgmised:

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 67. rakendamiseks ja arendamiseks on tarvilik seadus, milles kindlaks määrataks:

1) Riigikohtu vastav koosseis, kusjuures silmas tuleb pidada Põhiseaduse § 71,

2) Riigikogu asutused ja funktsioonid eeluurimise, kohtu alla andmise ja süüdistuse alal, kusjuures kohtu alla andmist peaks otsustama Riigikogu kvalifitseeritud enamik, ja

3) need süüdistused, mis Põhiseaduse § 67. „ametialaliste“ hulka arvatakse. (Järgneb.)

Riigikohtu tegelus.

Administratiiv osakond.

Kas on Otsekoheste Maksude Peavalitsuse juhatajal, kui ta täidab Tulumaksu Peakomitee esimehe kohuseid, neis asjus, mis tema juhatusel otsustatud, samad õigused, mis on Tulumaksu-seaduse § 33. järele ettenähtud Tulumaksu Peakomitee esimehel?

Vastus jaatav.

Tulumaksu-seaduse § 25. tähenduse põhjal juhatab rahaministri abi äraolekul Tulumaksu Peakomitee koosolekuid Otsek. Maks. Peavalitsuse juhataja. Tulumaksu-seadus ei näe ette, et need asjad, mis Tulumaksu Peakomitees otsustatud rahaministri abi äraolekul, vajaksid veel rahaministri abi kinnitust või heakskiitmist. Sellest tuleb järeldada, et Otsek. Maks. Peavalitsuse juhatajal on Tulumaksu Peakomitee juhataja asetäitjana neis asjus, mis tema juhatusel Peakomitees otsustatud, samad õigused, mis on Tulum. Sead. § 33. järele ette nähtud Tulumaksu Peakomitee esimehel, s. o. õigus protesti avaldada Peakomitee otsuse vastu ja asja esitada Riigikohtule lõplikuks otsustamiseks.

(R. adm. t. nr. 947^{II} — 1925. a.)

Kas Sõjamineeriumil kui valitsuseasutusel on õigus protestiga või kaebusega esineda administratiiv-kohtus omavalitsuste ja riigiasutuste otsuste ja korralduste vastu?

Vastus eitav.

Adm. K. K. § 2. järele on õigus protestida ja kaevata omavalitsuse-asutuste ja seaduses eraldi äratähendatud valitsuseasutuste ning üksikute ametnikkude tegevuse, otsuste, korralduste ja tegevuseta oleku vastu. Sama korra § 3. järele on protesti tõstmise õigus valitsuse komissaridel ja teistel ametnikkudel, kellele on seaduse

järele ülesandeks tehtud omavalitsuse- ja teiste riigiasutuste seaduslikkuse järele valvata. Õigus kaevata on kõigil isikuil, selt-sidel, ühinguil ja omavalitsuse-asutustel, kui nende õiguslikke või varanduslikke huvisid on administratiivseis asjus seadusevastaselt puudutatud. Sõjamineerium kui valitsuse-asutus ei kuulu Adm. K. K. § 3. äratähendatud asutuste hulka, kellel õigus on esineda kaebustega administratiiv-kohtus, kui nende õiguslikke või varanduslikke huvisid on administratiivseis asjus seadusevastaselt puudutatud. Tähendab Sõjamineeriumil ei ole õigust ei protestiga ega kaebusega esineda administratiiv-kohtus omavalitsuse ja riigiasutuste otsuste ega korralduste vastu.

(R. adm. t. nr. 284^{II} — 1925. a.)

Missuguses korras võib riigiteenistusest lahtilaskmine sündida?

Vastus: Üldiselt võib see sündida kas distsiplinaar-, kohtu- või Teenistuseseaduse § 42. korras.

Kodan. Teen. S. (V. S. K. III k.) § 787 kohustab ülemust kõigil neil juhtumustel, kus ametniku teenistusealaline üleastumine ehk kuritegu on avalik ja seda võib faktidega tõendada, talitada nendega seaduses ettenähtud korras ja, silmas pidades kuriteo liiki, anda ametniku kas kohtu kätte või ilma vormilise kohtuta ise teda karistada Nuhtluseseaduses ettenähtud (365—69) karistustega.

Riigiteenijatele karistuse määramise õigus, mis Nuhtl. S. § 69. märkuses ettenähtud, on 1) otsekoheste ülemuse, 2) ülemuse, kellest oleneb ametisse määramine, ja 3) kohtu vahel ära jaotatud. Nii: otsekoheste ülemus on õigustatud tegema märkusi ja noomitusi ilma teenistuslehte sisse

kandmata (p. 8 ja 9 N. S. § 65); karistuste pealepanemine, mis sama § p. 4., 5. ja 7. ära tähendatud, nimelt, ametist vabastamine (удаление отъ должности), kõrgema ameti pealt alama ameti peale paigutamine ja palgast mahaarvamine, kuulub selle ülemuse kompetentsi, kellest oleneb ametniku kohalemääramine; kuna riigiteenistusest väljaheitmine (исключение изъ службы), ametist kõrvaldamine (отрѣшение отъ должности, s. o. et selle ameti peale ei või teda enam kunagi määrata), mahaarvamine teenistuseajast ja noomitus teenistuselehte kandmisega (N. S. § 65. p. 1, 2, 3 ja 6) võib sündida ainult kohtu poolt.

Nõnda siis, kui silmas pidada Kodan. Teen. Sead. § 787., Nuhtl. S. § 69. tähendust ja Krim. Kp. S. § 1099., võib ülemus distsiplinaarkorras, s. o. ilma vormilise kohututa, karistusi määrata ainult kahel tingimusel: 1) kui süüaluse tegu on ette nähtud Nuhtl. Seaduses ja 2) kui selle teo eest on ette nähtud karistused, millede pealepanemine kuulub ilma erandita ülemuse kompetentsi. Aga kui karistuste hulgas on kas või üks ainus karistus, mille alla võib süüalune ainult kohtu otsuse põhjal langeda, siis ei allu asi enam administratiivsele ülemusele, vaid süüalune tuleb anda kohtu kätte. Väljavõtted tähendatud üldisest korrast võivad sündida eriseaduses ettenähtud juhtumustel, näit.: Krim. Polits. Korr. § 15 (R. T. nr. 4/5 -- 1920. a.).

Oma otsuses peab ülemus, nagu kohuski, ametnikule süüks pandavat tegu kvalifitseerima vastavalt Nuhtl. Seadusele ja ära tähendama, missuguse Nuhtl. Seaduse põhjal karistus on määratud. Distsiplinaarkorras karistatud ametnik võib edasi kaevata, kui ta otsusega rahul ei ole, või nõuda tema kohtu alla andmist (§ 789). Peale selle näeb 18. dets. 1924. a. Riigikogu poolt vastuvõetud Riigiteenistuse-seaduse (R. T. nr. 149 — 1924. a.) § 42. ette, et Vabariigi Valitsus võib ametnikku ametist vabastada, kui ta leiab, et ametniku tegevus on riigi huvidele kahjulik, pärast sellekohast juurd-

lust ja vabastatava ametniku seletuse ära kuulamist. Nimetatud § 42 on maksuma pandud 22. II. 1925. a. vastuvõetud seadusega nr. 2 (R. T. nr. 15/16 — 1925. a.). Eespool eitetoodud seaduse määrustest selgub, et riigiteenistusest lahtilaskmine võib üldiselt sündida kas distsiplinaar-, kohtu, või Teenistuse-seaduse § 42. korras.

(R. adm. T. nr. 1060^{II} — 1925. a.)

Kas vaidluste lahendamine kroonu varanduste asjus, mis on tekkinud Ministeeriumide või Peavalitsuste vahel, allub Riigikohtu administratiiv-osakonnale?

Vastus eitav.

Ts. Kp. S. § 1297. järele lahendatakse vaidlused kroonu varanduste asjus, mis on tekkinud Ministeeriumide või Peavalitsuste vahel, nende Ministeeriumide või Peavalitsuste peajuhatajate (glavnõh natšalnikov) vahelisel kokkuleppel; kui aga kokkulepet ei saavutata, siis kantakse asi Valitseva Senati I departemangule lahendamiseks ette. Et Riigikohtu Seaduse (R. T. nr. 82/83 — 1919. a.) § 17. põhjal on Riigikohtu administratiiv-osakonnale antud endise Vene Senati I depart. õigused ja kohustused, võiks ju järeldada, et Ts. Kp. S. § 1297. ettenähtud vaidluste lahendamine allub Riigikohtu adm. osakonnale; kuid see ei ole nii, mis selgub järgmistest kaalutlustest.

Ts. Kp. S. § 1297 ei anna varanduste asjus tekkinud ministeeriumidevaheliste vaidluste lahendamist iseäralise administratiiv-kohtu kätte, vaid määrab selleks Valitseva Senati Esimese departemangu, kui kõrgema riikliku valitsemise asutuse. See oli ka sel ajal, kui Ts. Kp. S. § 1297 maksuma pandi, väga loomulik, sest puudus ju Vene riigis ühendatud ministritekabinett. Kroonu varanduste kohta käivad ministeeriumidevahelised vaidlused, üks kõik kas nad käivad teatavate varanduste valitsemiste või ühe Ministeeriumi poolt teisele sünnitatud kahjude kohta, on ikka puht-riigimajanduslikud, aga mitte tsiviilõiguslikud

vaidlused, sest Riigikassa on ühine kõigile Ministriumidele. Sellepärast võib säaraste riigimajanduslikkude vaidluste lahendamine sündida riigi valitsemise korras ja valitsemise huvide seisukohast ning kaalutlustel, kuna iga kohus, ka administratiiv-kohus, on seotud seadusega ja ei saa asju lahendada otstarbekohasuse seisukohast, nagu see valitsemise huvides, tihtipeale kroonu varanduste valitsemise suhtes, tarvilik on.

Seda silmas pidades näeb ka seadus ette, et tähendatud liiki asjade lahendamine kuulub Ministriumide või Peavalitsuste peajuhatajate omavahelisele lahendamisele, kuna kohtulik asjade arutamine teeks asjade käigu aeglasemaks, sünnitaks Riigikassale asjata kulusid ja raskendaks teataval määral riigi valitsemise asjade ajamist.

Ei saavuta Ministriumide või Peavalitsuste peajuhid omavahel tüliküsimustes kokkulepet, siis peab seda tüliküsimust Ts. Kp. S. § 1297. üldmõtte järele lahendamaks kõrgem riiklik valitsemisvõim. Meil Eestis on seesuguseks valitsemisvõimuks Vabariigi Valitsus (Põhiseadus § 57 ja § 60. — R. T. nr. 113/114 — 1920. a.), aga mitte Riigikohtu Adm. Osakond, sest põhiseaduse (§ 69) järele teostab Riigikohus ülemaat kohtu-, aga mitte valitsemisvõimu. Endine Vene Valitsev Senat teostas peale kohtu ka kõrgemat valitsemis- ja täidesaatjat võimu. Vene Senatile allusid üldise reeglina kõik riiklikud asutused (v. V. S. As. S.

1917. a. väljaanne § 1). Kuni Eesti Vabariigi Põhiseaduse maksmahakkamiseni võis küll Riigikohtu Seaduse § 17-st järeldada, et kõik endise Vene Senati I, II, III ja IV departemangu kui kõrgema administratiiv-asutuse õigused ja kohused kuulusid Riigikohtu adm. osakonnale ja et sel ajal oleks võinud ning pidanud Riigikohus Ts. K. S. § 1297. ettenähtud vaidlusi lõplikult lahendada, kuid peale Põhiseaduse ilmumist, missugune seadus ei annud Riigikohtule õigust teostada endisele Vene Senatile antud valitsemisvõimu, vaid andis ainult õiguse teostada kõrgemat kohtuvõimu Eestis, on Riigikohtu Seaduse § 17-nda see osa, mis räägib endise Vene Senati Departemangude õiguste ja kohustuste üleminekust administratiiv-osakonnale, oma maksvuse kaotanud, kui Põhiseadusele vastukäiv seaduse määrus. Et Põhiseadus (§ 86) peab vankumata juhteks olema kohtu tegevuses, siis see asjaolu, et ülaltähendatud osa Riigikohtu Seaduse § 17. ei ole veel senini seaduseandlikul teel maksvusetuks tunnistatud, ei tähenda seda, et kohtul tuleb selle seaduse määruse alusel edasi teosteda. Neil põhjustel tuleb tunnistada, et Ts. Kp. S. § 1297. ettenähtud vaidluste lahendamine ei või kuuluda Riigikohtu Adm. Osakonna ülesannete hulka.

(R. adm. t. nr. 12^{II} — 1925. a.)

Juriidiline ajakiri „Õigus“

algab 1926. aastaga seitsmendat aastakäiku.

Sisuks on juriidilised artiklid, kodu- ja väljamaa seaduseandluse ülevaade, kodu ja väljamaa kohtute tegevus, eriti pannakse rõhku Riigikohtu tegevuse käsitamise peale.

Lisana annab „Õigus“ 1925. aasta Riigikohtu otsused.

Toimetuse liikmeteks on: A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere ja O. Tiefert. Lähemateks kaastöölisteks on Tartu Ülikooli õigusteaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 8 nummert. Numbri suurus ühes lisaga 48—64 lk.

Tellimise hind: 450 mrk. aastas, 250 mrk. pooles aastas, üksik nr. 60 mk. On veel saada ajakirja eelmisi aastakäike (ühes lisaga): 1920 a. — 75 mk., 1921 a. — 300 mk., 1922 a. — 400 mk., 1923 a. — 400 mk., 1924 a. — 400 mk. ja 1925 a. — 450 mk.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Aia tän. nr. 35.

Vastutav toimetaja: **F. Karlson.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

Toimetuse ja talituse aadress:

Tartu, Aia tän. nr. 35.

Tellimise hind: **450 mk. aast. (8 nummert).**

Üksik nummer **60 mk.**